

ПРИЗРЕНСКА
БОГОСЛОВИЈА:
ЖИВОТ, МИСИЈА, ДОПРИНОС

150 година од оснивања (1871–2021)
10 година од обнове рада у Призрену (2011–2021)

Зборник радова

Призрен – Нови Сад
2021

ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА:
ЖИВОТ, МИСИЈА, ДОПРИНОС
150 година од оснивања (1871–2021)
10 година од обнове рада у Призрену (2011–2021)

ЕПАРХИЈА РАШКО-ПРИЗРЕНСКА

ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА: ЖИВОТ, МИСИЈА, ДОПРИНОС
150 година од оснивања (1871–2021)
10 година од обнове рада у Призрену (2011–2021)

Зборник радова

Уређивачки одбор

Епископ рашко-призренски Теодосије
Проф. др Драган Станић, председник Матице српске
Проф. др Валентина Питулић
Др Александра Новаков
Мр Живојин Ракочевић
Протојереј Дејан Крстић
Јеромонах Исидор (Јагодић)
Дејан Ристић

Рецензенти

Јеромонах Исидор (Јагодић), протојереј Дејан Крстић,
проф. др Славиша Недељковић, др Александра Новаков,
проф. др Валентина Питулић, проф. др Владислав Пузовић, Дејан Ристић,
др Иван Ристић, доц. др Урош Шешум

Публиковање ове књиге омогућило је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

САДРЖАЈ

Епископ Теодосије (Шибалић) У СУСРЕТ ЈУБИЛЕЈУ	7
† Патријарх српски Иринеј (Гавриловић) СЛОВО ПРИЗРЕНСКИМ БОГОСЛОВИМА	9
Иван Негришорац КОСОВО ЈЕ СРПСКИ ЗИД ПЛАЧА И ДОМОСТРОЈ СПАСЕЊА	17
Јован Делић ЛИТИЈЕ – НЕНАСИЉЕМ У ОДБРАНИ СВЕТИЊА	23
† Митрополит Амфилохије (Радовић) ПРИЗРЕНСКИ ЋАК ПАТРИЈАРХ ГАВРИЛО ДОЖИЋ, ПОВОДОМ 70-ГОДИШЊИЦЕ УПОКОЈЕЊА	28
† Епископ Атанасије (Јевтић) СВЕТИ ЈУСТИН ЋЕЛИЈСКИ, ПРОФЕСОР БОГОСЛОВИЈЕ У ПРИЗРЕНУ, САВ ЈЕ БИО БЛАГОВЕСТ И БЛАГОВЕСНИК	32
Епископ Максим (Васиљевић) ЗЕНИЦА РАЂЕНОГ ОКА И ГНЕЗДО НЕЗАЛАЗНЕ ЛЕПОТЕ	35
Милутин Тимотијевић ПАТРИЈАРХ ПАВЛЕ И ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА	46
Радмила Радић СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА, БИЛАНС ОСМОГ ВЕКА	59
Велибор Џомић ЦРКВЕНОПРАВНИ И ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ БОГОСЛОВИЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ	83
Будимир Кокотовић ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ИРИНЕЈ – ЋАК, ПРОФЕСОР, РЕКТОР И ДОБРОТВОР ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ	104
Ивана Женарју Рајовић ЗНАЧАЈ СИМЕ АНДРЕЈЕВИЋА ИГУМАНОВА У ВЕРСКОЈ ОБНОВИ РАШКО-ПРИЗРЕНСКЕ ЕПАРХИЈЕ	118
Оливера Радић БОГОСЛУЖБЕНЕ КЊИГЕ – ДАР СИМЕ ИГУМАНОВА, САЧУВАНЕ У ЦРКВАМА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ДО ДАНАС	133
Зорица Пелеш СИМА АНДРЕЈЕВИЋ ИГУМАНОВ (1804–1882) ВЕЛИКИ ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОР	149
Владислав Пузовић О НАУЧНОМ РАДУ ПРОТЕ СТЕВАНА ДИМИТРИЈЕВИЋА	158
Александра Новаков ПРИЗРЕНСКИ БОГОСЛОВИ (1871–1912) – СТРАДАЛНИЦИ И МУЧЕНИЦИ	167
Урош С. Шешум УСПЕХ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ У СТВАРАЊУ СВЕШТЕНИЧКОГ И УЧИТЕЉСКОГ ПОДМЛАТКА У СТАРОЈ СРБИЈИ 1871–1896	202

Сунчица Денић СРПСКИ ПИСЦИ СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ, УЧЕНИЦИ И НАСТАВНИЦИ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ С КРАЈА XIX И ПОЧЕТКА XX ВЕКА.....	231
Јасна Љ. Парлић Божовић ОСВРТ НА ПЕДАГОШКИ РАД ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ.....	243
Борисав Челиковић ДОПРИНОС ПРОФЕСОРА И ЂАКА ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ АНТРОПОГЕОГРАФСКИМ И ЕТНОГРАФСКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА	262
Радмила Тонковић „БЕЛИ” РУСИ У ПРИЗРЕНСКОЈ БОГОСЛОВИЈИ	279
Ана Савић БИБЛИОТЕКА ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ: ПОТПОРА ОСТВАРИВАЊУ ДУХОВНЕ, ПРОСВЕТНЕ И КУЛТУРНЕ МИСИЈЕ БОГОСЛОВИЈЕ У СТАРОЈ СРБИЈИ	293
Зефир Зурапи ПЕТАР КОСТИЋ И ГОРАНЦИ.....	302
Славиша Недељковић АРХИМАНДРИТ ИЛАРИОН ВЕСИЋ И ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА (1891–1896)	309
Валентина Питулић ЗНАЧАЈ ИВАНА СТЕПАНОВИЧА ЈАСТРЕБОВА У РАДУ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ И ОЧУВАЊУ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ КУЛТУРЕ СРБА У ПРИЗРЕНУ И ОКОЛИНИ.....	325
Бошко Ј. Сувајџић ЗНАЧАЈ ФОЛКЛОРНЕ ЗБИРКЕ И. С. ЈАСТРЕБОВА У XXI веку	335
Владан Виријевић ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА ТОКОМ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА (1914–1918).....	348
Иван Ристић СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ УЧЕНИКА ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА.....	356
Биљана Љ. Мандић О ХОРСКОМ ПЕВАЊУ У ПРИЗРЕНСКОЈ БОГОСЛОВИЈИ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА: ДОПРИНОС РАЗВОЈУ ОПШТЕ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ.....	375
Синиша Јелушић СЕЂАЊА АРХИМАНДРИТА ЈОВАНА РАДОСАВЉЕВИЋА – ИСТОРИЈА, ПРИЧА, ЛИЧНОСТ	391
Дамјан С. Божић ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА КРОЗ ПРАВОСЛАВЉЕ, НОВИНЕ СРПСКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ	407
Петар Ристановић УТИЦАЈ ПОЛИТИЧКИХ ПРИЛИКА У САП КОСОВО (1968–1990) НА СТАЊЕ У ЕПАРХИЈИ РАШКО-ПРИЗРЕНСКОЈ И БОГОСЛОВИЈИ У ПРИЗРЕНУ	420

✧ САДРЖАЈ ✧

Ђорђе Стојисављевић ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА – КРСТОНОСНА НАСТАВНИЦА СВЕТОСАВСКЕ ПРОСВЕТЕ (1990–2020).....	435
Стефан Радојковић УЛОГА БОГОСЛОВИЈЕ СВ. КИРИЛА И МЕТОДИЈА У ОПСТАНКУ СРБА СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ (1999–2004).....	445
Дејан Крстић ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА У НИШУ (1999–2021).....	463
Исидор (Јагодић) ДЕСЕТ ГОДИНА РАДА ОБНОВЉЕНЕ БОГОСЛОВИЈЕ СВ. КИРИЛА И МЕТОДИЈА У ПРИЗРЕНУ.....	471
Дејан Ристић ХИМНОГРАФСКО СТВАРАЛАШТВО ПРОФЕСОРА И ЂАКА ОБНОВЉЕНЕ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ	481
Славко Зорица СЕДАМ ГОДИНА УЗ ОБНОВЉЕНУ ПРИЗРЕНСКУ БОГОСЛОВИЈУ (2013–2020).....	489
Милутин Тадић БОГОСЛУЖБЕНИ СУНЧАНИ ЧАСОВНИК: ПРОЈЕКАТ ЗА ПРИЗРЕНСКУ БОГОСЛОВИЈУ	493
Велимир Михаиловић ПРИЗРЕНСКА БОГОСЛОВИЈА, ВЕК ОД ЗАВРШЕТКА ВЕЛИКОГ РАТА.....	509

✧ ПРИЛОГ ✧

Слово младих богослова

Страхиња Шабић МИСИЈА И ДОПРИНОС ПЕСМЕ У ЖИВОТУ И РАДУ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ	521
Жарко Перић ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ	528
Душан Ковачевић ПОСЕТЕ И ГОСТОВАЊА У ПРИЗРЕНСКОЈ БОГОСЛОВИЈИ ОД ЊЕНЕ ОБНОВЕ 2011. ДО 2020. ГОДИНЕ.....	543
Димитрије Николић САРАДЊА ОБНОВЉЕНЕ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ СА КУЛТУРНИМ ИНСТИТУЦИЈАМА	553
Јован Филимоновић ПОКЛОНИЧКО-ДИДАКТИЧКА ПУТОВАЊА ПРОФЕСОРА И ЂАКА ОБНОВЉЕНЕ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ У ХИЛАНДАР И ОСТАЛЕ СВЕТОГОРСКЕ МАНАСТИРЕ	561

Урош С. Шешум
Филозофски факултет
Универзитета у Београду

УСПЕХ ПРИЗРЕНСКЕ БОГОСЛОВИЈЕ У СТВАРАЊУ СВЕШТЕНИЧКОГ И УЧИТЕЉСКОГ ПОДМЛАТКА У СТАРОЈ СРБИЈИ 1871–1896.

Сажетак: Основни задатак Православне српске богословије у Призрену у првих 25 година њеног постојања био је „да спрема младиће српске народности и православне вере у Отоманској империји за народне свештенике и учитеље”. Од оснивања Одбора за школе и учитеље у Старој Србији и Босни и Херцеговини 1868. Србија помаже отварање и рад школа у Старој Србији и Македонији са циљем да створи свештенички и учитељски кадар који ће у духовном смислу остварити уједињење Срба у поменутој областима са Србима у другим крајевима. Такође, свештеници и учитељи требало је да представљају и брану исламизацији и одрођивању народа, те су имали и задатак очувања и учвршћивања националне свести православног становништва. У раду је приказан успех Богословије у погледу стварања учитељског и свештеничког кадра до 1896. године, двадесетпетогодишњице њеног рада, а дат је и пресек броја свршених богослова по занимањима. Истражено је колико је богослова доцније завршавало више школе и факултете, као и колико се њих окренуло учитељском и свештеничком позиву, а колико осталим занимањима. Анализирано је и колико је њих остало у Старој Србији, а колико је свој живот наставило у Србији, Црној Гори или Босни.

Кључне речи: Стара Србија, школство, Рашко-призренска богословија, просвета.

Потреба за описмењивањем и просвећивањем међу Србима у Старој Србији јавила се још у првој половини XIX века. Потребни локални Срба за основним знањима у другој половини XIX века изашла је у сусрет жеља Србије да помогне својим сународницима да створе духовну и културну елиту и тако са Србијом у духовном смислу уједине простор који је, по убеђењу државног врха, у будућности требало и политички ујединити. За успешан рад Срба у Старој Србији на припреми ослобођења и успешно опирање исламизацији и бугаризацији било је неопходно створити

парохијску и школску мрежу састављену од школованих и способних учитеља и свештеника који би водили своју паству у духу идеје уједињења са Србијом. Школовање питомаца из Старе Србије и Македоније у Србији и слање учитеља из Србије да отварају школе на њеном простору и простору Повардарја довело је до повећања броја школа у Старој Србији до почетка Велике источне кризе. Сва важнија градска насеља у Старој Србији, али и бројна села, имала су до њеног избијања српске школе. У Повардарју у најширем смислу такође су постојале српске школе у градским и сеоским насељима.

Устанак Срба у Херцеговини и Босни и у западном крајевима Старе Србије 1875. а затим српско-турски ратови 1876–1878. довели су до бекства или протеривања већине српских учитеља и затварања школа у многим местима Старе Србије и Повардарја. Средњом по српску просвету јужно од Суповца и Јавора, у Призрену је 1871. установљена троразредна Богословско-учитељска школа која је до школске 1878/1879. одшколовала укупно 44 богослова, те су управо они највећим делом попунили вакуум у српским школама у Старој Србији након завршетка Велике источне кризе. Током школске 1882/1883. у косовскометохијском делу Старе Србије у укупно 16 школа, од 19 учитеља њих 11 завршило је Призренску богословију, а остали учитељи, изузимајући двојицу свршених богослова Београдске богословије, били су „старошколци”, учитељи упитног образовања који су наставу држали по тада превазиђеном манастирском методу. Иако су неке, углавном сеоске школе, опстале на простору јужно од Шаре, већина српских школа је престала да постоји, а места српских заузели су учитељи егзархијских, бугарских школа.¹ До 1888/1889. Богословија у Призрену покривала је потребе косовскометохијског дела Старе Србије за учитељима Тетова и мањег броја школа у Рашкој и Полимљу, будући да је школа било мало и да су се оне отварале према локалним потребама, односно услед жеље локалне заједнице за просвећивањем и њеном финансијском способношћу да издржава школу и учитеља. У овом периоду, будући да су отварање школа и сталност

¹ М. Јагодић, „Планови о политици Србије према Старој Србији и Македонији (1878–1885)”, *Историјски часопис* (=ИЧ) 60 (2011), 436–437; У. Шешум, „Српске школе и учитељи у Старој Србији и Македонији у Великој источној кризи”, у: *Јован Ристић државник и дипломата – Берлински конгрес – (140 година од међународног признања и независности Србије)*, ур. П. Илић, Крагујевац 2020, 195–198; *Грађа за историју македонског народа из Архива Србије, тт. 4, књ. 1 (1879–1885)*, приредио К. Џамбазовски, Београд 1985, бр. 118 (=Грађа).

учитељских плата били упитни, приличан број богослова је напуштао Стару Србију, након или без претходног рада у просвети, те налазио учитељску или чиновничку службу у Србији, ређе у Црној Гори, или се одавао привредним делатностима у Старој Србији или Србији. Један део њих напуштао је завичај из безбедносних разлога, услед хроничне несигурности српског живља. Ствари су почеле полако да се мењају након 1885. када је влада Милутина Гарашанина сачинила план о просветно-пропагандном раду у Старој Србији и Македонији, а српска дипломатија започела енергичну борбу за српски утицај на простору Османског царства јужно од својих граница који је сматрала својом интересном сфером.²

Отварање српских конзулата у Скопљу 1887. и Битољу и Приштини (1889), нарочито овог последњег, према горе поменутом плану, знатно је утицало на даљи рад Призренске богословије, следствено и животни пут њених свршених ђака. Долазак енергичног Владимира Карића на место скопског конзула октобра 1889. потпуно је променио слику просветне мреже у Старој Србији, њену структуру, распоред и циљеве. Још као као шеф новоуспостављеног Просветно-политичког одељења, основаног јуна 1889. ради активизације рада Србије на југу, Карић је у извештају министру иностраних дела предвидео велику улогу овој установи у реформи српског просветно-политичког рада:

Ова је Богословија стуб наше пропаганде, она се акомодирала према турским уређењима и има изгледа да се и убудуће њен утицај и појача и рашири ако се само с наше стране учини што треба. Са Призренском богословијом ми господине министре можемо триста чуда да учинимо. Ово нам је могуће тим пре што је покојни Сима Игуманов, њен оснивалац, био руски поданик. Мада Руси јако, као што је познато, потпомажу бугарску пропаганду они опет не би терали толико далеко да би нам сметали појачању овога Завода. [...] Од нас само зависи да у веома кратком времену од овога Завода створимо једно страховито огњиште пропаганде, из кога би се што многобројнији ројеви учитеља и свештеника разлетели

² *Шиојан Новаковић и Владимир Карић*, прир. М. Војводић, Београд 2003, 23–25; М. Самарџић, „Делатност Милутина Гарашанина на организовању српске пропаганде у Старој Србији и Македонији 1885. године. Корени и план”, *ИЧ* 51 (2004), 119–124; Исти, *Од Сан Стефана до Сливнице. Србија и против Бугарске 1878–1886*, Нови Сад 2008, 238–242; А. Марковић Новаков, *Православна српска богословија у Призрену (1871–1890)*, Београд 2011, 35–37; С. Недељковић, *Србија и Косово и Метихија, културно-просветни и национални рад од 1856. до 1897*, Ниш 2012, 253–255; М. Јагодић, „Планови о политици Србије”, 455–457.

и не само по Старој Србији него и по Македонији све под окриљем турских закона, без великих сметњи.

Карић је делио мишљење са својим пријатељем и сарадником српским цариградским послаником Стојаном Новаковићем да је нужни предуслов за супротстављање национално-просветном раду Бугарске и Егзархије јужно од Шар-планине и њиховим тамошњим јаким позицијама стварање образованог и свештеничког учитељског кадра и његовим постављањем у стратешки постављену и плански изграђену црквено-просветну хијерархијску мрежу.³

Пошто је дошао на лице места, у Скопље, Карић је прво анализирао учитељску структуру у Скопском санџаку и у Тетовској и Прешевској кази и установио да је већина школа то само по имену, те да поједина лица финансијски искоришћавају српску државу, те да Србија плаћа школе које су само номинално постојале. Истовремено је закључио да су учитељи у многим школама углавном без формалног образовања или да су неспособни за наставу. Стога је за време свог конзуловања ревидирао учитељски кадар и школску мрежу. Већина нешколованих учитеља скинута је са плате и отпуштена, а школе које су постојале само по имену су затворене.⁴ Будући да је искључене учитеље требало заменити школованим, Министарство иностраних дела и Министарство просвете су се након 1889/1890. споразумели да не дозвољавају запошљавање у државној служби Србије свршених призренских богослова, али ни стипендиста Краљевине из Старе Србије који су се школовали у њој и учитеља из Старе Србије који су у Србију долазили да траже службу, осим у случајевима када би им опстанак у завичају био онемогућен.⁵ Резултати Карићевог рада и нове политике два најпо-

³ *Стојан Новаковић и Владимир Карић*, 64–70; А. Марковић Новаков, н. д., 124; Иста, *Стијудови српске просвете, српске средње школе у Османском царству 1878–1912*, Београд 2017, 84.

⁴ Српски конзули нису пре Карићевог доласка, на пример, знали имена тројице учитеља у Прешевској кази, већ су плате за њих издаване патријаршијском скопском митрополиту Пајсију. *Стојан Новаковић и Владимир Карић*, бр. 55, 60, 82.

⁵ Јован Костић, свршени ђак београдске учитељске школе, благодеејанац из Пећи, затражио је од Министарства просвете 1890. службу. Костић је одбијен, пошто је, по речима министра просвете имао моралну и материјалну обавезу према Србији да служи у Старој Србији. Два министарства писала су свим министарствима у којима би Костић и остали благодеејанци могли затражити службу да их ригидно одбијају. Овај ђак искоришћен је као пример и у службу су у Србији након његовог случаја осим ретких изузетака примани само они којима је био угрожен живот у Османском царству. Пре 1889/1890. више призренских богослова и влагодеејанаца из Старе Србије нашло је службу у Србији. А. Марковић Новаков, н. д., 130–131; ДАС, МИД, ППО 1891, ред 193, Министарство

званија Министарства у питањима заграничног просветно-политичког рада убрзо су се показали, те се на основу спискова школа и учитеља од 1890. јасно види да су готово све школе северно од Шар-планине а источно од Митровице врло брзо попунили свршени богослови, а да су старе и нове школе јужно од поменуте планине након те године постепено почели попуњавати учитељи образовани у Призренској или другим богословијама. Исти процес опажа се и у северозападном делу Рашко-призренске епархије, мада се тамо спорије одвијао. Реформу учитељског кадра је било лакше спровести јер су новчана давања на школе увећана, а оне ушле у буџете конзулата у Скопљу, Приштини и Битољу. Свршени богослови од тада су могли бити сигурни да ће редовно добијати плату, а будући да се више нису могли надати запошљавању у Србији, били су спремнији да прихватају премештај и да иду у оне школе чије је отварање према процени њихове користи по национални рад одобравао конзул. Број школа је услед тога од 1889/1890. константно почео да расте, првенствено северно, али и јужно од Шар-планине, а учитељи „старошколци” су у наредним годинама готово у потпуности истиснути из сеоских и варошких школа Старе Србије. Тамо где су остављани да раде, то је чињено због неопходности које су диктирале локалне прилике или политички разлози.⁶ Анализа школског рада 1889. показала је да ђаци који су завршавали троразредну богословију нису били довољно спремни за учитељски и свештенички позив. Показало се да су учитељима и свештеницима потребније боље квалификације и да је потребан њихов већи број јер су порасли и изазови који су се испречавали пред српске националне интересе у Старој Србији, као и опсег планова у погледу ширења српске црквено-просветне мреже. Због

просвете, МИД-у, пп. Но. 475, 13/25. 3. 1891; Министарство просвете, Министарству унутрашњих дела, Министарству војном, Министарству правде, Министарству финансија и грађевине, 17/29. 3. 1891.

⁶ Образовна структура учитељског кадра у Старој Србији 1885–1912. захтева посебну студију. Али се на основу објављених студија о школама западно и северозападно од Митровице и јужно од централног дела Старе Србије могу стећи закључци на основу постојеће литературе. До средине деведесетих година XIX века ван Косова, Метохије и Косовског Поморавља у српским школама било је врло мало учитеља богослова уопште, те и свршених призренских богослова. Следећи Карићеву идеју, Министарство иностраних дела је до почетка XX века успело да у готово свим школама постави за учитеље свршене богослове, у највећем проценту призренске. О школама у Старој Србији ван њеног средишњег дела вид.: Р. Петковић-Поповић, В. Шалипуровић, *Српске школе и просвета у западним крајевима Старе Србије у 19. веку*, Прибој 1970; Љ. Доклестик, *Српско-македонски односи во XIX-ој век до 1897. година*, Скопје 1973.

тога, уз друге разлоге, од 1890. школовање у Призренској богословско-учитељској школи је продужено на шест година.⁷ Богослови који су завршавали школу након продужења школовања у Богословији били су спремнији, образованији и способнији да се носе са изазовима на терену и да одговоре на захтеве које им је МИД стављао у задататке на друштвенополитичком пољу.

Још априла 1888. процењено је да учитељи који су завршили Призренску богословију нису имали довољно спреме, те је Министарство просвете одлучило да свршени богослови из Призрена који дођу на доуку у Србију буду аутоматски уписани у најстарији разред Учитељске школе у Београду, како би побољшали своје квалификације. Од 1889. до 1892. 22 свршена призренска богослова, учитеља из Старе Србије, завршило је или скраћени курс београдске учитељске школе или њен последњи разред, док је један поред скраћеног курса завршио и Београдску богословију.⁸ Дошколовање учитеља и свршених богослова имало је за циљ да побољша квалификације затечених и будућих учитеља и да их на неки начин изједначи са богословима који су након 1889. похађали шестогодишње школовање у Призрену. Као последица реформе и систематског рада контролисаног из српског Министарства иностраних дела, од 1889. до 1896. само двојица свршених богослова одала су се привреди и чиновничком позиву, док је богослова који су се определили за занимања ван цркве и школе у претходном периоду било знатно више. Готово сви свршени богослови остајали су након 1889. у Старој Србији, углавном као учитељи, с изузетком групе ђака Васојевића родом са територије овог племена која је при-

⁷ А. Марковић Новаков, н. д., 138–139.

⁸ Редовно су Учитељску школу у Београду завршили следећи призренски богослови: Арсеније Шијаковић 1881, Апостол Филиповић и Василије Живковић 1883. године, али су први и последњи након тога остали у Србији и у њој радили као учитељи. Трећи разред поменуте школе завршили су Стојан Капетановић, Стеван Бојковић, Дамњан Прлинчевић, Лазар Поповић, Данило Катанић и Ђорђе Катанић 1890. године. Скраћени курс Учитељске школе завршили су 1891. и 1892. учитељи Благоје Кујунџић, Крста Маниташевић, Цветко Стаматовић, Јосиф Поповић, Јанићије Славковић, Младен Дена Дебељаковић, Василије Поповић, Јордан Милетић, Трајко Ковачевић, Станоје Рашић, Симо Радошевић, Душан Кујунџић, Јанићије Ђурђевић, Лазар Студић, Спаса Дебељаковић, Манојло Лазаревић и Недељко Миљковић. Сима Савић је поред скраћеног курса завршио и Београдску богословију. С. Недељковић, *Србија и Косово и Метихија*, 280–281; *Полиџика*, 10. 10. 1940, 10; *Просветни гласник* (1896), 28–29; ДАС, МИД, ППО 1891, ред 517, Б. Кујунџић, Ц. Стаматовић и К. Маниташевић, Министарству иностраних дела, пп. но. 1571, 10/22. 9. 1891, 17. 9. 1891; Исто, ред 525, ректор Призренске богословије М. Вујић, управитељу учитељске школе В. Бакићу, 19. 9. / 1. 10. 1891; Исто, 1892, ред 294, учитељи ванредни слушаоци Учитељске школе, МИД-у, 4/16. 1. 1892; ДАС, МИД, БО, К. 17, К. 19.

падала Црној Гори, који су се сви сем једног вратили у државу из које су дошли и тамо вршили службе, као и једног Лесковчанина који је по свршеној Богословији отишао у Србију. Последњи, Јанићије Наћа Живковић, добио је дозволу за одлазак у Србију, пошто 1896. у рејону Скопског и Приштинског конзулата није више било места у постојећим школама. Живковићев случај показује да је у року од седам година Богословија успела да задовољи потребе за учитељима на врло широком простору Старе Србије.⁹

Животни њихови ђака богословије 1874–1896.

Податке о именима, географском и социјалном пореклу, те о професионалном позиву сваког од њих до сада је наука црпла првенствено из две споменице Призренске богословије, настале из пера њених наставника. Двадесетпетогодишње из 1896. Милана Гајића, и петесетогодишње Петра Костића, необјављене листе свршених богослова до 1892. коју је саставио последњи аутор, као и извештаја школских управитеља који су сачувани за поједине године.¹⁰ Александра Новаков је утврдила да је до 1890. у списковима свршених призренских богослова у објављеним списковима Гајића и Костића изостављено име свештеника Вујице Поповића који је Богословију завршио 1880. и једног ђака чије име није сачувано, а који је Богословију завршио 1888. године. Милан Гајић је у сумаријуму двадесетпетогодишњице рада Богословије навео укупно 144 свршена богослова, али је поименично набројао њих 142, што је очигледна последица изостављања двојице ученика, као што је А. Новаков исправно закључила.

Поменутог Вујицу Поповића и неименованог ђака из 1888. изоставио је и Петар Костић. Сума статистике географског и социјалног порекла, те занимања бивших питомаца Гајића и Костића, упркос поменутом пропусту није нетачна. Обојица су направили омашку при састављању спискова, али не и суме и статистике свршених богослова.¹¹ Приступ Гајића и Костића статистици занимања

⁹ ДАС, МИД, ППО, 1896, ред 155, скопски конзул М. Ристић, председнику владе С. Новаковићу, 23. 9. / 5. 10. 1896.

¹⁰ А. Марковић Новаков, н. д., 73, 215-219; М. Гајић, „Српска православна богословско-учитељска школа у Призрену за помен двадесетпетогодишњег рада”, *Просветни гласник* (1897), 31–36; 140–145; 94–100; П. Костић, *Споменица 50-тој годишњици Призренске богословско-учитељске школе 1871–1921*, Београд 1924; ДАС, ЛК, бр. 194, Статистички преглед ученика Православне српске богословије у Призрену од постанка 1871/2. до свршетка 1891/2. школске године.

¹¹ А. Марковић Новаков, н. д., 216–217, М. Гајић, н. д., 96–98.

свршених богослова, међутим, прилично замагљује слику и не даје прави пресек успеха Богословије у погледу школовања учитеља и свештеника. Наиме, и Гајић и Костић су занимање сваког свршеног богослова наводили у односу на тренутно стање. Односно, обојица су као занимање сваког појединачног богослова назначавали оно којим се бавио у тренутку састављања статистике, или оно које је обављао непосредно пред смрт у случају до тада преминулих. Према Гајићу, до 1896. од 144 свршених ђака Богословије њих 80 су били учитељи, 21 свештеник, док су се њих 43 бавили различитим занимањима, дакле чак 30% свршених богослова до 1896. се, према Гајићу, нису посветили свештеничком или учитељском позиву. Определивши се за горе поменути приступ, Гајић је доста бивших учитеља прибележио као чиновнике, свештенике или привреднике, а исто је чинио и Костић, с том разликом што је између састављања две споменице прошло више деценија, те је и више свршених богослова променило занимање. Већина од побројана 43 богослова који нису били учитељи 1896. то су били доцније или раније. Такође, велики број учитеља доцније је рукоположен за свештенике, те Костићева статистика има већи проценат последњих.

Основни циљ овог рада је да пружи тачне податке о професији свршених богослова према занимањима која су вршили током свог живота до ослобођења 1912. године, како би се стекао прави увид у учинак основног циља Богословије – стварање квалификованог учитељског и свештеничког кадра у Старој Србији. Другим речима, једине могуће српске елите у Османском царству тог времена. Не мање значајна је информација коју су пропустили да донесу Гајић и Костић, колико је свршених богослова, свештеника и учитеља остало у Старој Србији до 1912, а колико је њих свој живот из нужде или по личној одлуци наставило у Србији или Црној Гори. Последњи податак је важан како би се проценила сврсисходност издатака Србије на школовање учитељског и свештеничког подмлатка Старе Србије. Наиме, Србија је трошила доста новца стипендирајући ђаке и плаћајући Богословију, те је запошљавање богослова у чиновничком апарату Краљевине представљало неку врсту финансијског губитка.

Да би се установио стварни број ишколованих учитеља и свештеника у периоду од 1871. до 1896. и проценило колико је њих до 1912. остало да делује на национално-просветном пољу у Старој Србији, било је неопходно сагледати биографију сваког од њих

понаособ од завршетка Богословије до 1912, уколико су доживели ослобођење. Утврђивање биографских података захтевало је прегледање великог броја необјављене архивске грађе из Државног архива Србије, неколико збирки објављених архивских докумената, више споменица разног карактера, те литературе и периодике. Труд се на крају исплатио те се само за двојицу од 144 свршена богослова нису могли утврдити, макар у генералијама, занимање и животни пут до 1912. године.¹²

Како би се стекао прави увид у број просветних радника и свештеника одшколованих 1871–1896. и дао одговор на питање да ли су одговорили задатку за који су се школовали, да омогуће духовно уздизање православних Срба у Старој Србији, прилажу се следеће табеле:

Табела 1: Просветни радници свршени призренски богослови

1. Просветни радници који су одлазили на рад или пребежавали у Србију, Русију или Црну Гору, али су се вратили у Стару Србију	5	4,55%
2. Просветни радници који су у Старој Србији постали свештеници, те као такви прешли у Србију или Босну	4	3,64%
3. Просветни радници који су напустили учитељску службу у Старој Србији и посветили се трговини или занатству на њеном простору	2	1,82%
4. Богослови који су након учитељске службе у Старој Србији наставили да врше учитељски позив у Србији	5	4,55%
5. Богослови који су после учитељске службе у Старој Србији прешли у Србију и у њој постали свештеници	3	1,82%
6. Богослови који су своју просветну делатност вршили само у Србији и Црној Гори	17	15,45%
7. Богослови који су у Старој Србији били просветни радници а у Србији и Црној Гори свој позив заменили чиновничким	6	5,45%
8. Богослови који су своју просветну делатност вршили само у Старој Србији	68	61,82%
Укупно	110	100%

¹² У питању су неименовани ђак који је Богословију завршио 1888. и Стеван Ђ. Јанићијевић који је завршио школовање 1890/1891. а за кога Гајић наводи да је био трговац, а П. Костић свештеник. Упркос труду, о последњем нису нађени никакви подаци. Свештеник готово сигурно није био, осим ако није забележен под другим презименом.

Просветни радници који су одлазили на рад или пребегавали у Србију, Русију или Црну Гору, али су се вратили у Стару Србију: Сава Јакић,¹³ Сава/Серафим Јовановић,¹⁴ Сима Грујић,¹⁵ Душан Некић (Ђорнекић)¹⁶ и Обрад Поповић.¹⁷

Просветни радници који су у Старој Србији постали свештеници, те као такви прешли у Србију или Босну: Ђорђе Чемерићић,¹⁸ Јанићије Славковић,¹⁹ Тома Бурковић²⁰ и Никола Рожић.²¹

¹³ Јакић је кратко предавао у средњим школама у Краљевини Србији. Детаљно о њему вид.: А. Марковић Новаков, н. д., 209–210.

¹⁴ Сава Јовановић, потоњи епископ Серафим, након боравка у Москви, где је служио у српском подворју, као калуђер се вратио у Стару Србију. Детаљно о њему види: Сава [Вуковић], *Српски јерарси од деветиој до двадесетиој века*, Београд, Подгорица, Крагујевац 1996, 442.

¹⁵ Сима Грујић је између 1895. и 1907. био учитељ у Дубоком Потоку, Добротину, Грачаници, Скопљу и Бујановцу. Прешао је у Србију 1908. и постао привремени учитељ у селу Мочиоцу у Ужичком округу, али се вратио у Турску већ 1910. и постао учитељ најпре у Приштини, а затим, након ослобођења, у Лапљем Селу. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто, бр. 42 (1897); *Просветни иласник* (1909), 821, 892; Исто (1910), 237; Исто (1914), 38; „Попис школа у учитеља, парохија и свештеника, манастира и свештеника монашког реда у Рашко-призренској епархији 1906/1907”, *Голуб* (1908), 53; М. Веселиновић, *Стихийска српских школа у Турској за 1895/1896*, Београд 1897, 75; *Зулуми аџа и дејова над српским народом у Косовском вилајету (1878–1913)*, приредио Б. Перуничкић, Београд 1989, 156; *Документи о Рашкој области 1900–1912*, приредио М. Ф. Петровић, Београд 1995, бр. 249; *Писма српских конзула из Приштинине 1890–1900*, приредио Б. Перуничкић, Београд 1985, 301; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1334*; *ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1304*; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

¹⁶ Некић је 1899–1902. био учитељ у Новом Пазару, одакле је морао да пребегне у Србију. Већ 1905. поново је учитељ, али у родном Призрену. *Просветни иласник* (1929), 671; Р. Петковић-Поповић, В. Шалипуровић, н. д., 109, 262; „Распоред учитеља у Рашко-призренској епархији за 1905/1906. школску годину”, приредила В. Зарковић, Мешовита грађа 28 (2007), 234; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1360*; *ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1203*; *ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1310*.

¹⁷ Обрад Поповић је 1896/1897. био учитељ у доњоморачкој школи у Црној Гори, али је 1897. постао учитељ у Скадру, где је радио у школи до рукоположења 1901. године. Потом је дуго година био скадарски прота. *Љеђиојиси основних школа у Књажевини Црној Гори (1885–1908)*, *Зборник докумената*, приредио П. Вукић, Цетиње 2003, 320–321, 355; *Календар Голуб* (1908), 51; Ф. Томић, „Српска школа у Скадру”, *Училиш, лист за училиште и народ* (1905), 108–109.

¹⁸ Чемерићић, који се јавља и под презименом Црнатовић, био је учитељ у Призрену 1890–1899. Последње године рукоположен је за свештеника и добио положај митрополитског намесника у Тетову, одакле је 1904. премештен на исту дужност у Скопље. У Србију је прешао 1905. године. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 40 (1897); Исто бр. 13 (1899); Исто бр. 31, 35 (1904); М. Веселиновић, н. д., 57; П. Костић, *Просветно-културни животи православних Срба у Призрену и његовој околини у XIX и почетком XX века : (са усвојенима исаца)*, Београд 1997, 13; *Грађа, књ. 4-1, бр. 118, 198*; *Грађа, књ. 4-2, бр. 7*; *Грађа, књ. 4-3, бр. 128*; *Грађа, књ. 5-1, бр. 5*; *Писма српских конзула*, 109, 151; ДАС, МИД-ППО, ред 13, Ф. 1, решење од јануара 1890, Саве Грујића пп. но. 135, 4/16. 3. 1890; Исто, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898; Исто, 1899, ред 502, Ф. 1, скопски конзул М. Куртовић, МИД-у, пп. но. 69, 27. 1./ 8. 2. 1899; ДАС, МПС-Ц, 1913, Ф. 3, Р. 68.

¹⁹ Славковић је 1887–1897. био учитељ у Митровици, Ѓњилану, Приштини и Вучитрну. Потоње године је рукоположен за свештеника, те постао митровачки парох. За време

Просветни радници који су напустили учитељску службу у Старој Србији и посветили се трговини или занатству на њеном простору: Марко Синадиновић²² и Пантелија Мандић.²³

Богослови који су након учитељске службе у Старој Србији наставили да врше учитељски позив у Србији: Арсеније Ши-

Колашинске афере 1901. пребегео је у Србију, где је добио парохију у селу Петници код Ваљева. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896), Исто бр. 42 (1897); Исто бр. 39 (1900); *Полицијски гласник* (28. 3. 1902), 1; *Шемајнизам*, 1902, 114; Исто, 1903, 113; З. Ђорђевић, *Полицијско-јеросвейна делатносиј Србије на Косову и Метихији у XIX и почетком XX века*, Призрен 1993, 121–122; М. Веселиновић, н. д.; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Документи о Рашкој области 1890–1899, књ. 1*, приредио М. Петровић, Београд 1997, бр. 469, 482; *Писма српских конзула*, 104, 110, 192, 302; *Зулуми аја и дејова*, 156; *Svedočanstvo o Kosovu 1901–1913*, приредио Б. Перуничкић, Београд 1988, 63, 105; ДАС, МИД, ППО, 1892, ред 294, ванредни слушаоци Учитељске школе, МИД-у, 4/16. 1. 1892; Исто, 1893, ред 47, Ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, 1894, ред 665, Ф.1, Пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину; Исто, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

²⁰ Бурковић је по завршеној Богословији једно време био учитељ у скопскоцрногорском селу Кучевишту 1896/1897, а након што је завршио Духовну академију у Москви (1898–1902) био је наставник српске скопске гимназије између 1902/1903. до 1908. када је, већ као свештеник, прешао у Србију. *Полицијски гласник* (1908), 299; А. Новаков, *Сјубови*, 392; *Грађа о српским школама на јордучију конзулата 1905*, приредио М. Станић, Споменик САНУ СХХХVI, Београд 1997, 69, 84, 153.

²¹ Једини богослов из Босне који је у првих 25 година њеног рада похађао Богословију био је Никола Рожић, родом из околине Варцар Вакуфа (Мркоњић-град). Готово одмах по завршетку Богословије 1896/1897. постао је теговски учитељ, али је већ 1897. или 1898. рукоположен за свештеника, те 1902. постао протојереј. Бујановачки прота је био 1903–1905, али и учитељ у локалној српској школи. Крајем 1906. дао је оставку на учитељску службу у Бујановцу и више се не јавља у Старој Србији. Исте, 1906. као варцавакуфски прота се помиње Никола Рожић, али то може бити и дед овог богослова који је такође био прота и носио исто име. У сваком случају, призренски богослов Никола Рожић је након 1906. више деценија био варцарски протојереј. *Цариградски гласник* бр. 19 (1901); Исто бр. 31 (1903); *Источник* (1906), 402; Ј. Стојковић, *Бујановачка основна школа 1847–1941*, Бујановац 2004, 78, 83; *ДСПКС, књ. 2, 1-2*, 1335; *ДСПКС, књ. 2, 4-2*, 1039, прилог, бр. 3.

²² Синадиновић је био учитељ у Штрпцу 1893/1894. када је пребачен у Ѓијилане. Тада је тражио премештај у Приштину, али га није добио, те је изгледа напустио службу 1896. будући да је у случају изостанка премештаја 1895. претио оставком. Након тога посветио се трговини. *Цариградски гласник* бр. 1, (1899); *Писма српских конзула*, 192; ДАС, МИД, ППО, 1894, ред 665, Ф.1, Пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину; Исто, 1895, ред 494, Ф: 5, вицеконзул Б. Нушић, председнику владе С. Новаковићу, пп. но. 2356, 29. 11. / 12. 12. 1895.

²³ Пантелија Мандић је био учитељ у сјеничком Лопижу од 1897. до 1899, када је напустио учитељску службу и постао занатлија у родном Призрену. *Цариградски гласник* бр. 42 (1897); М. Чемерићкић, *Призрен и околина 1019–1941, књ. 2*, Београд 2003, 74–76; Р. Петковић-Поповић, В. Шалипуровић, н. д., 253; *Документи о Рашкој области, књ. 1*, бр. 368, 370, 386, 414, 438, 440.

јаковић,²⁴ Данило Катанић,²⁵ Ђорђе Катанић,²⁶ Трајко Стефановић Марковић²⁷ и Лазар Станимировић.²⁸

Богослови који су после учитељске службе у Старој Србији прешли Србији и у њој постали свештеници: Јордан Милетић,²⁹

²⁴ Шијаковић је краће време био призренски учитељ, до 1877, када је прешао у Србију. Завршио је Учитељску школу у Београду и након девет година учитељског рада у новоослобођеним окрузима добио је службу у Књажевачком и Смедеревском округу. *Просветни гласник* (1881), 489; Исто (1889), 589, 596; Исто (1890), 4, 86, 576; Исто (1896), 28; Исто (1904), 21, 522; Исто (1905), 365; П. Костић, *Сйоменница*, 133; *Грађа, књ. 3-1*, бр. 94; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 25; ДАС, МИД, БО, К. 10, учитељ А. Шијаковић, министру иностраних дела Ј. Ристићу, Београд, 25. 8. / 6. 9. 1877.

²⁵ Данило Катанић био је учитељ у Вучитрну, Митровици и Ђилану 1891–1899, али је последње године приморан да пребегне у Србију, где је добио учитељску службу у Куршумлији. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 42 (1897); *Просветни гласник* (1896), 28; З. Ђорђевић, н. д. 122, 133; М. Веселиновић, н. д., 74; *Писма српских конзула*, 116, 192, 302, 338, 505; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 216, Д. Катанић, МИД-у, 7/29. 7. 1891; Исто, 1891, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље; Исто, 1893, ред 47, Ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

²⁶ Ђорђе Катанић, који се у литератури понекад може наћи под погрешним презименом Катић, био је учитељ у Новом Пазару 1891, а у Србију је прешао пре средине 1893, јер је по учитељском распореду са почетка те године предвиђен његов премештај из школе села Ивковца у Моравском округу у школу села Азања, у Подунавском округу, где је предавао и 1894. године. Просветни рад наставио је у Србији. *Учишћелъ, њедаџошко-књижевни листъ, орџан Учишћелскоџ удружења* (1893), 83; Р. Петковић-Поповић, В. Шалипуровић, н. д., 207; *Просветни гласник* (1896), 29; Исто (1899), 630; Исто (1912), 679; *Календар са шемаџиизмом Краљевине Србије (= Шемаџиизам)*, 1894, 55; Исто, 1895, 85; Исто, 1896, 82; Исто, 1897, 51; Исто, 1898, 128; Исто, 1899, 79; Исто, 1900, 80; Исто, 1901, 90; Исто, 1902, 96; Исто, 1903, 95; *Докуменџи о Рашкоџ обласџи* 1, бр. 192.

²⁷ Трајко Ст. Марковић, понекад се у изворима сређе и као Стевановић или Стефановић. Био је учитељ у Приштини од 1884/1885. до 1890, а затим у Ђилану 1891. године. Изгледа да је 1892. напустио Стару Србију јер се од 1893. јавља као учитељ у Бигреници у Србији. *Докуменџи о Рашкоџ обласџи, књ. 1*, бр. 192; *Друшџтво Свеџџоџ Саве, докуменџи 1886–1891*, приредио М. Војводић, Београд 1999, бр. 38; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Писма српских конзула*, 110, 116.

²⁸ Лазар Станимировић је 1894–1900. био учитељ у Ђилану, Скопљу и Тетову. У Србију је прешао са породицом 1900. и постао учитељ у околини Врања, доцније у Лесковцу, те потом поново у врањској околини. *Цариградски гласник* бр. 17 (1895); Исто бр. 19 (1901); *Учишћелъ* (1900), 630; *Полицџјски гласник* (1902), 57; *Шемаџиизам*, 1903, 71; Исто, 1912, 88; *Просветни гласник* (1907), 563; М. Веселиновић, н. д., 37; *Писма српских конзула*, 192; ДАС, МИД, ППО, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину.

²⁹ Јордан Милетић био је учитељ у Призрену од 1888. до 1897, а 1898. премештен је у Пљевља. Због сукоба са рашко-призренским митрополитом прешао је у Србију 1899. Био је учитељ у источној Србији, међутим, већ 1903/1904. постао је свештеник у Тимочкој епархији. *Цариградски гласник* бр. 1 (1899); *Шемаџиизам*, 1904, 73; Исто, 1905, 118; М. Веселиновић, н. д., 57; П. Костић, *Просветне и џолишћичке џриликџ*, 14; Ј. Хаџивасиљевић, *Буџарска зверсџтва у Врању и околини 1915–1918*, Нови Сад 1922, 79; *Писма српских конзула*, 151; *Докуменџи о Рашкоџ обласџи, књ. 1*, бр. 495.

Трајко Ковачевић³⁰ и Василије Хаџиперић.³¹

Богослови који су своју просветну делатност вршили само у Србији или Црној Гори: Риста Угриновић, Сава Камперлић, Јован Костић, Димитрије Костић Стојановић, Божидар Миљковић, Василије Живковић, Богослав Игњатовић, Василије Антић, Сима Радошевић, Богдан Лалевић, Зарија Тулафић, Илија Протић, Алекса Чукић, Лука Хаџић, Миливоје Драговић, Светозар Минић Шошкић и Љубомир Булатовић Ибријски.³²

³⁰ Ковачевић је био учитељ у Ѓилиану 1891–1896. Школске 1895/1896. чекао је добијање дозволе да постане башиноселски учитељ, у велешкој околини, али је остао управитељ ѓилианских школа и ѓилиански учитељ. Крајем 1902. отпуштен је из учитељске службе. Напустио је завичај и рукоположен је за свештеника у Србији октобра 1904. Постао је парох доњотрешњички у Шабачкој епархији. *Цариградски гласник* бр. 47 (1902); Исто бр. 47 (1904); З. Ђорђевић, н. д., 121–122; М. Веселиновић, н. д., 33; *Писма српских конзула*, 104, 116, 192; *Документи о Рашкој области*, књ. 1, бр. 407; *ДСПКС*, књ. 1, 3-2, прилог Б, бр. 3; ДАС, МИД-ППО, 1893, ред 47, Ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; ДАС, МИД, ППО, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину.

³¹ Василије Хаџиперић био је учитељ у тетовском селу Брезну и скопском Новом Селу 1893–1895. Слушао је ванредно два семестра филозофије на загребачком Свеучилишту 1896. године. Затим је 1899/1900. био учитељ у Злетову и тетовској Вратници, те у кумановском селу Довезенцу. У Србију је прешао 1902. са породицом и био учитељ у Кривој Феји школске 1902/1903. и врањском селу Дубници, али је већ 1903. постао свештеник. *Цариградски гласник* бр. 1 (1899); *Полицијски гласник* (1905), 114–115; *Просветни гласник* (1909), 901; *Шемајизам*, 1903, 81; ДАС, МИД, ППО, 1896, ред 319, Ф. 2, Василије Х. Перић, МИД-у, пп. н.о. 1570, 28. 7. / 9. 8. 1896; ДАС, МИД, ППО, 1893, ред 621, Ф. 6, списак платежника скопског конзулата у четвртој тромесечју 1893; ДАС, МИД, ППО, 1894, ред 665, Ф. 2, скопски конзул Т. Станковић, МИД-у, пп. н.о. 376, 20. 8. 1894; решење министра С. Лозанића, пп. н.о. 1411, 24. 8. 1894; ДАС, МПС-ц, 1913, Ф. 3, Р. 68; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 7, распоред учитељица у скопској епархији за 1899–1900. годину.

³² Прва осморица су цео свој радни век у просвети или већи његов део били учитељи у новоослобођеним крајевима Србије. Ваља нагласити да је само један од њих, Риста Угриновић, доцније постао чиновник, док су остали целог века били учитељи или свештеници. Остала деветорица су богослови Васојевићи. У Богословију су дошли са територије племена у границама Црне Горе, очигледно без намере да остају у Старој Србији. Просветну делатност су сви изузев Сима Радошевића, који је 1890/1891. без успеха покушао да отвори школу у Полицама код Берана, обављали у Црној Гори. Будући да нису деловали у Старој Србији, њихове биографије нису дате, али јесте релевантна литература на основу које су оне реконструисане. *Просветни гласник* (1880), 240; Исто (1881), 491, 810; Исто (1882), 538, 540, 612; Исто (1883), 67, 76; Исто (1887), 43; Исто (1889), 580; Исто (1904), 123; Исто (1923), 23; *Хришћански весник, часопис духовни за хришћанску јоуку и књижевност* (1882), 126; *Шемајизам*, 1880, 172, 182, 185; Исто, 1881, 92, 141, 195; Исто, 1882, 52, 67; Исто, 1883, 70, 76; Исто, 1884, 59, 62; Исто, 1885, 68, 73; Исто, 1886, 65, 71; Исто, 1891, 78, 106; Исто, 1898, 145; Исто, 1901, 132; *Учићелъ, њедајошко-књижевни лист* (1888), 503; Исто (1892), 684; Б. Лиличић, *Јуџоистична Србија (1878–1918)*, Београд 2006, 245; Д. Мартиновић, *Портрети*, VII, Цетиње 2000, 71–84. В. Војводић, *У духу Гарашанинових идеја: Србија и неослобођено српство 1868–1876*, Београд 1994, 186; Р. Требјешанин, „Грађа за познавање школства 1878. и 1879. године у лесковачком крају”, *Насињава и васићтање* 5 (1967), 530; В. Николић-Стојанчевић, *Лесковац и ослобођени њредели Србије 1877–1878. године: ејничке,*

Богослови који су у Старој Србији били просветни радници а у Србији или Црној Гори свој позив заменили чиновничким: Петар Дрваревић,³³ Спира Ж. Радивојевић,³⁴ Василије Десић,³⁵ Сима Вељовић,³⁶ Стеван Бојковић³⁷ и Манојло Мрвић.³⁸

демографске, социјално-економске и културне њриликe, Лесковац 1975, 191, 201; П. Кондић, *Миштроилоја Црнојорско-јриморска у другој њоловини 19. и њочейком 20. века (1851–1920)*, рукопис докторске дисертације одбрањене 2014. на Богословском факултету, Универзитета у Источном Сарајеву, 304; Група аутора, *Оснивање и развијтак андријевицке основне школе (1863–1973)*, Андријевица 1973, 67, 71–72, 121–122; *Документи о Рашкој области, књ. 1*, бр. 63; *Љећојиси основних школа*, 110–111, 126–128, 152–153, 160–161, 166, 169–172, 194, 204, 209–211, 240–241, 243, 253, 258, 268–270, 312–313, 319, 321–322, 326, 340, 346–347, 378, 380–381, 422–423, 432–433, 455, 463, 527–528, 540–541, 621–622, 643, 665–666, 703–704, 745; ДАС, МПС-ц 1886, Ф. 1, Р. 17, кондуитни списак свештенства мирског и монашког чина у епархији Нишкој за 1885. годину; ДАС, МПС-ц, 1913, Ф. 3, Р. 68.

³³ Дрваревић је врло кратко био призренски учитељ, јер је због сиромаштва и мале плате већ 1879. прешао у Србију и тамо постао царински службеник. *Народна скућићина*, 1893, 108; *Шемајтизам*, 1900, 117; Исто, 1903, 137; П. Костић, *Просвејтне и њолийицке њриликe*, 13.

³⁴ Био је учитељ у Тетову 1886/1887–1890. У Призрену је био учитељ током 1891. када га је турска просветна комисија разрешила учитељства. Године 1891. и 1892. био је учитељ у Митровици. Године 1893. у Ђилиану. Школске 1894/1895. учитељ у Берову. Практикант, па полицијски писар у Србији био је од 1905. године. *Цариградски њласник* бр. 5 (1898); Исто бр. 19 (1901); *Полицијски њласник* (1905), 2, 202; *Шемајтизам*, 1905, 154; З. Ђорђевић, н. д., 119, 122; П. Костић, *Просвејтне и њолийицке њриликe*, 14; М. Веселиновић, н. д., 50; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 117, 166, 172; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 160; *Друшћиво Свејој Саве*, бр. 76; *Писма срјских конзула*, 116; ДАС, МИД-ППО, 1890, ред 13, Ф. 2, М. Марковић, пп. бр. 4041, 13/25. 3. 1890; Исто, 1891, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље; Исто, 1893, ред 47, ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893.

³⁵ Десић је завршио и Велику школу у Београду, те је био професор Призренске богословије. Након одласка из Старе Србије остварио је импресивну каријеру у правосућу Краљевине Србије. А. Новаков, *Сћубови*, 85.

³⁶ Учитељ у Пећи био је 1884–1885, али га је априла последње године истерала општина на наговор дугогодишњег учитеља, старошколца Лазара Николића. Чиновничку службу нашао је у Црној Гори. *Грађа, књ. 4-1*, бр. 149, 198; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7.

³⁷ Бојковић је био учитељ у Пријепољу, Сјеници, Приштини и Скопљу 1890–1900. Марта 1905. примљен је у српско поданство са породицом и постао порезник, након што је као учитељ на расположењу чекао службу. *Полицијски њласник* (1905), 91; *Шемајтизам*, 1906, 140; *Писма срјских конзула*, 193; *Документи о Рашкој области, књ. 1*, бр. 149, 150, 167; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 37, Ф. 1, преглед српско-православних основних школа 1890/1891 и 1891/1892. у Санџаку новопазарском; Исто, 1893, ред 626, Ф. 1, преглед српско-православних школа у 1892/1893. у Новопазарском санџаку; Исто, 1899, ред 502, Ф. 7, распоред учитељица у Скопској епархији за 1899–1900. годину.

³⁸ Био је кандидат за сјеничког учитеља 1895. године. Кратко је био учитељ у Сјеници током 1896. јер су га нападали локални муслимани. Био је учитељ у Кратову 1896, а 1897. вратио се на место сјеничког учитеља и једно време чак радио у школи под заштитом страже. Почетком 1897. морао је поново да напусти Сјеницу. Премештен је у милешевску школу исте године, али је већ наредне морао да се склони у Србију јер му је живот био угрожен. Постављен је за царинског службеника на Ристовцу са обавештајним и полицијским задацима. *Правда* (1. 11. 1933), 12; *Документи о Рашкој области, књ. 1*, бр. 269, 324, 326, 337; М. Веселиновић, н. д., 48; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 346, М. Мрвић, председнику

Богослови који су своју просветну делатност вршили само у Старој Србији³⁹: Сима Јанићијевић,⁴⁰ Антоније Никшић (Поповић),⁴¹ Тома Арсић,⁴² Антоније Ст. Љамић⁴³, Радован Недељковић,⁴⁴ Илија

влaде В. Ђорђевићу, 24. 1. / 5. 2. 1899, на полеђини белешка министра председника В. Ђорђевића намењена В. Петровићу, министру финансија, поводом Мрвићевог случаја.

³⁹ Седморица просветних радника: Антоније Никшић (Поповић), Тома Арсић, Антоније Ст. Љамић, Ђорђе Поповић из Кормиљана, Станоје Рашић, Петар Поповић и Младен Димитријевић дуже или краће време били су истовремено учитељи и свештеници.

⁴⁰ Био је учитељ у Митровици 1880–1885. у Новом Пазару 1886–1892. За свештеника је рукоположен 1898. и био протојереј и митрополитски намесник. П. Костић, *Црквени животи*, 36; *Цариградски гласник* бр. 39 (1900); *Грађа, књ. 4-1*, бр. 118, 149, 198; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Документи о Рашкој области, књ. 1*, бр. 89.

⁴¹ Засновао је школу у Горњем Селу 1875/1876. али је она затворена после годину дана. Засновао је школу у селу Драјчићу, која се на неколико година угасила када је прешао на учитељско место у Штрпце. Рукоположен је 1892. и постао феризовићки свештеник. Учитељ у Сиринићу био је 1884/1885, у Штрпцу 1886–1892. и 1893. у Феризовићу. *Цариградски гласник* бр. 1 (1900); П. Костић, *Просветно-џолићичке џриликe*, 40–41; З. Ђорђевић, н. д., 121–122; М. Јагодић, „Свештенство у Рашко-призренској епархији 1913. године”, *Црквене студије* 14 (2017), 329; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 149, 198; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Писма српских конзула*, 104, 110, 116; *Календар Голуб* (1908), 44; ДАС, МИД-ППО, 1890, ред 13, Ф. 1, решење од јануара 1890, Саве Грујића пп. но. 135, 4/16. 3. 1890; Исто, 1891, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље.

⁴² Био је учитељ српске основне школе у Тетову од 1883. до 1905. када се пензионисао. Због потребе за свештеником у полошком селу Милетину рукоположен је 1910. године. Током 1914–1915. вршио је дужност свештеника и учитеља у Милетину. *Грађа, књ. 4-1*, бр. 118; *Грађа, књ. 5-2*, бр. 61; *Споменица учитеља и учитељица 1912–1918*, Београд 1924, 4–5; *Црква и животи*, 1922, 57–58.

⁴³ Љамић, који се у изворима јавља и као Анта Стојановић, био је учитељ у родном селу Средска 1875–1876. а школу, која се због српско-турских ратова затворила, обновио је 1880. и у њој учио децу до 1893. године. Врло рано се рукоположио и био средачки свештеник до краја живота. Октобра 1892. писао је ректору Призренске богословије молећи да га ослободи учитељске дужности, пошто му главобоље нису дозвољавале да настави рад. Молба му је услышена. *Цариградски гласник* бр. 37 (1899); *Црквени животи љавославних Срба у Призрену и његовој околини у XIX веку: (са усјоменама љисца)*, Београд 1928, 49; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 118, 149, 198; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Писма српских конзула*, 109, 151; ДАС, МИД-ППО, 1890, ред 13, Ф. 1, решење од јануара 1890, Саве Грујића пп. но. 135, 4/16. 3. 1890; Исто, 1893, ред 625, учитељ А. Љамић, ректору Призренске богословије, 14/26. 10. 1892.

⁴⁴ Као учитељ српске школе у Новом Пазар је 1883. наведен Радован Гусињац, са завршена два разреда богословије, а 1884/1885. у истој школи учитељ је био Радован Раденовић, који је завршио два разреда Призренске богословије. Радован Николић био је учитељ у Ђилану 1887–1893. у Вучитрну 1893, а 1894. премештен је у Нови Пазар, одатле 1896. у Вучитрн а 1897–1898. у Липљан. Последње две године службе, пре пензионисања, 1899–1900. провео је у Ђаковици. Учитељ Радован је очигледно користио презимена Недељковић, Раденовић и Николић и надимак-презиме Гусињац. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 42 (1897); Исто бр. 27 (1898); Исто бр. 31 (1899); Шематизам, 1914, 135; З. Ђорђевић, н. д., 121–122, 133; М. Веселиновић, н. д., 74; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 118, 198; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Писма српских конзула*, 104, 110, 116, 302; *Документи о Рашкој области, књ. 1*, бр. 269; ДАС, МИД-ППО, 1890, ред 13, Ф. 1, решење од јануара 1890, Саве Грујића пп. но. 135, 4/16. 3. 1890; Исто, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље; Исто, 1893, ред 47, Ф. 2, пројекат

Костић,⁴⁵ Апостол Филиповић,⁴⁶ Крста Симић Маниташевић,⁴⁷ Петар Јовановић, (10)⁴⁸ Ђорђе Поповић из Кормиљана,⁴⁹ Стојан Ј.

буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину; Исто, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

⁴⁵ Учитељ у Тетову 1884–1885. Након одласка из Тетова ступио је у Војно-медицинску академију у Петрограду, њен пети курс. Умро је у Призрену 5. 1. 1891. године. *Велика Срдија* бр. 3 (13. 1. 1891), 4; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 149, 198; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7.

⁴⁶ Наставник Призренске богословије и Ниже трговачке школе у Призрену. Детаљно о њему вид. А. Новаков, *Сјубови*, 75.

⁴⁷ Према Петру Костићу, био је школске 1878/1879. учитељ у Великој Хочи. Године 1883–1888. учитељ је у Ђаковици. У Велику Хочу за учитеља прешао је 1888. године. Осам година је био великохочки учитељ, али је због сукоба његове браће са локалним Албанцима 1896. премештен у школу новопазарског села Врачева, а потом 1898. и Крушевице и Новог Села у Прешевској кази. У Приштини је био учитељ школске 1902/1903. и 1904, а 1905–1908. у пријепољском селу Страњанима. Пензионисан је 1912. године. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 42 (1897); Исто бр. 31 (1899); Исто бр. 43 (1908); М. Веселиновић, н. д., 62; П. Костић, *Просветне и ђолийичке џриликe*, 34; *Сјоменица учийеља и учийељица*, 62–63; *Календар Голуб* (1908), 48; *Svedočanstvo o Kosovu*, 155; *Друштво Свејој Саве*, бр. 11; В. Зарковић, н. д., 236; *Писма српских конзула*, 109, 151; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 149, 198; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *ДСПКС, књ. 1, 3-2*, прилог Б, бр. 3; ДАС, МИД-ППО, 1890, ред 13, Ф. 1, решење од јануара 1890, Саве Грујића пп. но. 135, 4/16. 3. 1890; Исто, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898; Исто, 1899, ред 502, Ф. 1, скопски конзул М. Куртовић, МИД-у, пп. но. 69, 27. 1. / 8. 2. 1899, Исто, Ф. 7, распоред учитељица у Скопској епархији за 1899–1900. годину.

⁴⁸ У Кормиљану је учитељ 1882/1883. био богослов овог имена и презимена, родом Кормиљанац. Отворио је школу у гњиланском селу Доморовце 1890. године. Био је учитељ у Кормиљану од 1892. до 1899, када је рукоположен за свештеника. Доцније је био свештеник у Божевцу. У списку свештеника из 1913. стоји да је рукоположен 1899. године, али је у списку учитеља из 1893. наведен као учитељ и свештеник. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 41 (1897); Исто бр. 23 (1900); З. Ђорђевић, н. д., 122, 133, 135; М. Јагодић, „Свештенство”, 330; *Календар Голуб* (1908), 45; М. Веселиновић, н. д., 69; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 118; *Писма српских конзула*, 192, 285, 302; ДАС, МИД, ППО, 1891, ред 37, Ф. 1, вицеконзул Т. Станковић, министру председнику С. Грујићу, 29. 12. 1890. / 9. 1. 1891; Исто, 1893, ред 47, ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину; Исто, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

⁴⁹ Ђорђе Поповић је рукоположен за свештеника 1881. и постао парох родног села Кормиљана у околини Ѓиљана. Године је био свештеник и учитељ у суседном Доморовцу, у континуитету сигурно од 1890. до 1901. године. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 41 (1897); Исто бр. 198 (1904); З. Ђорђевић, н. д., 135; М. Јагодић, „Свештенство”, 330; М. Веселиновић, н. д., 69; *Календар Голуб* (1908), 44; *Писма српских конзула*, 192, 285, 302; *Svedočanstvo o Kosovu*, 150; *ДСПКС, књ. 1, 3-2*, прилог Б, бр. 3; ДАС, МИД-ППО, 1893, ред 47, ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893.

Зивгаревић,⁵⁰ Сава Х. Поповић,⁵¹ Младен Дена Дебељаковић,⁵² Петар Димитријевић,⁵³ Никола Ђурђевић,⁵⁴ Димитрије Станојевић,⁵⁵

⁵⁰ Према сачуваним документима, сигурно је био је учитељ у Великој Хочи већ 1882/1883, када је уписан као Стојан Јовановић. Петар Костић тврди да је великохочки учитељ био од септембра 1878. до септембра 1885, што судећи по грађи, бар у погледу последње две године, није тачно. Као учитељ у Дечанима уписан је 1884. Јован Стојановић, а наредне 1885. Стојан Јовановић, односно, свакако је дошло до писарске грешке приликом бележења његовог имена и презимена. Од септембра 1885, а свакако до 1890, био је учитељ у Призрену. Од рукоположења био је један од призренских пароха. М. Јагодић, „Свештенство”, 327; П. Костић, *Црквени животи*, 35; Исти, *Просветне и поштиничке ириликe*, 14, 34; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 118, 149, 198; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Писма српских конзула*, 109.

⁵¹ Суплент српске битолске гимназије и наставник Призренске богословије. Детаљно о њему вид. А. Новаков, *Ситубови*, 129.

⁵² Дена Дебељаковић јавља се у изворима и под патронимним презименима Стојковић и Стојановић. Био је учитељ у Липљану 1879/1880–1896. Последње године, у септембру, невољно је пристао да постане свештеник и напусти учитељску службу. *Цариградски иланик* бр. 38, 47 (1896); Исто бр. 27 (1898); *Црква и животи*, (1922), 227–229; М. Веселиновић, н. д., 72; М. Јагодић, „Свештенство”, 329; З. Ђорђевић, н. д., 121–122; *Календар Голуб* (1908), 44; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 118, 149, 198; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Писма српских конзула*, 104, 116; *Документи о Рашкој области, књ. 1*, бр. 296.

⁵³ Каријеру је почео као учитељ у Вучитрну, где је остао до 1896. Те године отишао је на студије филозофије у Праг, али се вратио и 1896/1897. био учитељ у Тетову, а крајем последње године пребачен је у Скопље, где је био учитељ до 1905. Између 1905. и 1911. био је школски управитељ и учитељ у Тетову. *Цариградски иланик* бр. 19 (1901); *Писма српских конзула*, 193; *ДСПКС, књ. 2, 1-2*, 1334; *ДСПКС, књ. 2, 4-2*, 1055; *ДСПКС, књ. 4, 1-2*, 1155; *ДСПКС, књ. 4, 3-2*, 1280; ДАС, МИД-ППО, 1896, ред 319, Ф. 2, П. Димитријевић, МИД-у, шп. но. 1492, 18/30. 7. 1896; Исто, 1899, ред 502, Ф. 7, распоред учитељица у Скопској епархији за 1899–1900. годину.

⁵⁴ Учитељ у Призрену 1882–1885, у Тетову 1885–1887, у Митровици 1887–1892. Отишао је на учитељско место у Скадар, где је постао свештеник и протојереј. Био је парох и учитељ у Скадру и парох у српском параклису у Солуну (1896–1900). Према П. Костићу, рукоположен је тек 1898. и постао скадарски парох, што је омашка, јер је тада већ био протојереј у Солуну. *Цариградски иланик* бр. 39 (1900); Исто бр. 19. (1901); Исто бр. 2 (1903); З. Ђорђевић, н. д., 121; А. Новаков, *Ситубови*, 240; П. Костић, *Црквени животи*, 36; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 118, 198; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7, 117; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Писма српских конзула*, 104, 110; ДАС, МИД-ППО, ред 13, Ф. 1, решење од јануара 1890, Саве Грујића шп. но. 135, 4/16. 3. 1890.

⁵⁵ Димитрије Станојевић Вулић. Учитељ у Неродимљу био је 1883–1892. а након последње године рукоположен је на једну од сиринићких парохија, Готовушку. Доцније, 1908. и 1914, али не и 1913, као парох Готовуше јавља се свештеник Димитрије Вулић. Иван Иванић као учитеља неродимског до 1892. наводи Димитрија Вулића, према томе, очигледно се ради о истој особи са два презимена. Због чега није унет у списак свештенства 1913. и због чега га Петар Костић не наводи у историји сиринићких парохија остаје непознато. *Шемајизам* 1914, 176; З. Ђорђевић, н. д., 121; И. Иванић, „Српске манастирске, сеоске и варошке школе у Турској, култура српска у Старој Србији и Македонији од 15. до 20. века”, *Годишњица Николе Чуйића* 33 (1914), 325; В. Николајевић, *Српски свештенички календар и шемајизам за њеродимљану 1908. годину*, Земун 1908, 37; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 118, 149, 198; *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Писма српских конзула*, 104, 110, 116; *Зулуми аџа и дејова*, 120; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље.

Василије Ан. Поповић,⁵⁶ Јосиф Поповић,⁵⁷ Станоје Рашић,⁵⁸ Михаило Ђорђевић (20),⁵⁹ Манојло Лазаревић,⁶⁰ Сава Танасковић Никшић.⁶¹

⁵⁶ Био је учитељ у Љубижди 1887–1890. Постао је први учитељ српске обновљене основне школе у Скопљу 1892. Учитељ у поменутом граду био је до септембра 1894, када је премештен у Призрен. У последњем граду је био учитељ 1894–1899. Потоње године је рукоположен и постао један од призренских пароха. Био је и наставник призренске продужене школе 1905/1906. П. Костић наводи да је у Љубижди отворио школу 1882, што се не слаже са сачуваном грађом. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 40 (1897); *Календар Голуб* (1908), 42; А. Новаков, *Сјудови*, 313; П. Костић, *Црквени животи*, 36–37; Исти, *Просветне и ђолијичке њриликe*, 38; М. Веселиновић, н. д., 57; *Svedočanstvo o Kosovu*, 151; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; ДАС, МИД-ППО, 1890, ред 13, Ф. 1, решење од јануара 1890, Саве Грујића пп. н. 135, 4/16. 3. 1890; Исто, 1893, ред 47, ф. 2, пројекат буџета генералног конзулата Краљевине Србије у Скопљу на пропаганду за 1893; Исто, 1894, ред 665, Ф. 2, решење министра С. Лозанића, пп. н. 1411, 24. 8. 1894; Исто, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

⁵⁷ Дугогодишњи учитељ у Грачаници, Митровици, Приштини, Сјеници, Ђилану и Призрену. Детаљно о њему вид.: „Приказ стања у Приштинском валилуку у времену од Првог српског устанка до отварања српских конзулата у Турској Јосифа К. Поповића”, прир. У. Шешум, *Српске студије* 8 (2017), 372–374.

⁵⁸ Станоје Рашић је био учитељ у косовском селу Добротину 1884–1892. Пошто је постао свештеник, у истом селу је обављао и свештеничку и учитељску дужност до 1898. године, с кратким прекидом 1895/1896. када је био свештеник и учитељ у Приштини. Прота у Беранима је постао 1903. године. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); А. Новаков, *Сјудови*, 240; З. Ђорђевић, н. д., 121–122, 132; М. Веселиновић, н. д., 70; *Грађа, књ. 4-1*, бр. 149, 198; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Писма српских конзула*, 104, 110, 116, 192, 301; *Svedočanstvo o Kosovu*, 152.

⁵⁹ Покушао је 1886. да постане учитељ у приштинском селу Прилужју, али су га одбили сељаци на наговор учитеља старошколца. Учитељ у Бујановцу 1895–1898, у Скопљу 1899, 1900. у Призрену. *Грађа, књ. 4-2*, бр. 7; *Писма српских конзула*, 103–104, 285; М. Веселиновић, н. д., 66; ДАС, МИД-ППО, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898; Исто, 1899, ред 502, Ф. 7, распоред учитеља у Скопској епархији за 1899–1900. годину.

⁶⁰ Учитељ у призренском Горњем Селу 1885–1891, у Штрпцу 1892/1893, у Добротину 1895/1896, у Зочишту 1897/1898. и Призрену 1902/1903. Пензионисан је 1905/1906. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 41 (1897); З. Ђорђевић, н. д., 122; П. Костић, *Просветне и ђолијичке њриликe*, 38–39; *Писма српских конзула*, 109; *Svedočanstvo o Kosovu*, 151; *ДСПКС, књ. 2, 1-2*, 1361; ДАС, МИД-ППО, 1890, ред 13, Ф. 1, решење од јануара његовог 1890, Саве Грујића пп. н. 135, 4/16. 3. 1890; Исто, 1891, ред 37, Ф. 1, М. Вујић, староцима Фонда Симе Игуманова, пп. н. 1934, 12/24. 10. 1891; Исто, 1891, ред 38, Ф. 6, решење о издавању плата учитељима министра иностраних дела М. Ђорђевића 13/25. 9. 1891; Исто, 1893, ред 47, ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, 1895, ред 494, Ф. 5, вицеконзул Б. Нушић, председнику владе С. Новаковићу, 6/18. 11. 1895; Исто, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

⁶¹ Године 1891. био је привремени учитељ у Горњем Селу, а те и 1892. мењао је ораховачког учитеља Б. Кујунџића током дошколовања у Београду. У Горње Село се вратио 1893. и на том месту остао до 1898. Учитељ у Драјчићу 1902–1910, а 1911/1912. у Тетову. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 41 (1897); М. Веселиновић, н. д., 61; *Календар Голуб* (1908), 42; *Писма српских конзула*, 151; *ДСПКС, књ. 2, 1-2*, 1360; *ДСПКС, књ. 4, 1-2*, 1204; *ДСПКС, књ. 4, 3-2*, 1284; *ДСПКС, књ. 4, 4-2*, 1580; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 37, Ф. 1, М. Вујић, староцима Фонда Симе Игуманова, пп. н. 1934, 12/24. 10. 1891; Исто, 1891, ред 38, Ф. 6, решење о издавању плата учитељима министра иностраних дела М. Ђорђевића 13/25. 9. 1891; Исто, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

Недељко Миљковић,⁶² Дамњан Прлинчевић⁶³, Петар Миловановић,⁶⁴ Душан Кујунџић,⁶⁵ Стојан Капетановић,⁶⁶ Михаило Јовановић,⁶⁷ Благоје Кујунџић,⁶⁸ Спаса Дебељаковић (30),⁶⁹ Лазар Поповић,⁷⁰ Цветко Стаматовић.⁷¹

⁶² Учитељ школе у Доњој Гуштерици 1886–1898. Преминуо је 1899. године. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 42 (1897); Исто бр. 50 (1899); Исто бр. 3 (1900); З. Ђорђевић, н. д., 122, 133; М. Веселиновић, н. д., 72; *Грађа, књ. 4-3*, бр. 128; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *Писма српских конзула*, 104, 110, 116, 192, 301; ДАС, МИД-ППО, 1893, ред 47, ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину; Исто, 1899, ред 502, Ф. 5, приштински конзул С. Симић, председнику владе В. Ђорђевићу, пп. но. 1329, 2/15. 5. 1899; Исто, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

⁶³ Учитељ у Тетову, Кратову, Куманову, Кочанима, Приштини и Призрену, школски надзорник и једно време наставник Призренске богословије. А. Новаков, *Сћубови*, 119.

⁶⁴ Учитељ у Ђаковици 1895/1896, у Ораховцу 1897–1902, у Љубужди 1902/1903, те поново у Ђаковци 1910/1911. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 42 (1897); *Svedočanstvo o Kosovu*, 151; *ДСПКС, књ. 4, 1-2*, 1205; *ДСПКС, књ. 4, 3-2*, 1310; П. Костић, *Просвејино-јолийичке ирилике*, 35.

⁶⁵ Био је учитељ у Призрену и Тетову 1890/1891. Последње године се разболео и напустио је службу ради лечења. Биће да је убрзо преминуо, јер се бележи као покојник 1896. године. *Цариградски иласник* бр. 19 (1901); Ј. Хаџивасиљевић, „По Тетовској области”, *Брасиво* 29 (1938), 212; ДАС, МИД, ППО, 1893, ред 272, призренски учитељ Д. Кујунџић, МИД-у, пп. Но. 1176, 19/31. 7. 1893.

⁶⁶ Дугогодишњи приштински учитељ. Детаљно о њему: А. Новаков, *Сћубови*, 260.

⁶⁷ Учитељ у манастиру Св. Прохор Пчињски 1890, у Приштини 1893–1897. Године 1896. рукоположен је за ђакона у Приштини, али је остао у учитељској служби. Свештеник у Њилану 1906/1907. *Цариградски иласник* бр. 29. и 38 (1896); Исто бр. 42 (1897); *Календар Голуб* (1908), 44; З. Ђорђевић, н. д., 122, 128, 133; М. Веселиновић, н. д., 70; *Писма српских конзула*, 105, 192; ДАС, МИД-ППО, 1893, ред 47, ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину.

⁶⁸ Учитељ у Ораховцу 1890–1898. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 41 (1897); Исто бр. 35 (1898); М. Веселиновић, н. д., 62; *Писма српских конзула*, 109, 151.

⁶⁹ Митрополит скопски Севестијан. Пре замонашења био је учитељ у Љубижди, Призрену и Пећи. Детаљно о њему вид.: А. Новаков, *Сћубови*, 342.

⁷⁰ Учитељ у Призрену 1891. Преминуо је пре фебруара 1892. године; поред његовог имена у списку плата учитеља приштинског рејона за прво полугође 1892. из фебруара исте године стоји белешка да је умро. *Просвејини иласник* (1896), 28–29; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 38, Ф. 3, списак плата учитеља у рејону приштинског конзулата; ДАС, МИД, БО. К. 20.

⁷¹ Учитељ у Ђурђевим ступовима 1889–1890, у Беранима 1891, али је већ наредне године због притиска турских власти морао да напусти то место и пређе у Пећ, где је био учитељ до 1899, када је прешао у школу села Лоћана, потом Дечана. Учитељ у Липљану био је школске 1902/1903. Наставник призренске продужене школе 1905/1906. и школски управитељ у Призрену. Учитељ и школски управитељ у Вучитрну 1909–1912. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 40 (1897); Исто бр. 2 (1898); *Календар Голуб* (1908), 42; З. Ђорђевић, н. д., 131; М. Веселиновић, н. д., 62; В. Зарковић, н. д., 232; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *ДСПКС, књ. 2, 1-2*, 1359; *ДСПКС, књ. 4, 1-2*, 1196; *ДСПКС, књ. 4, 3-2*, 1305; *Документи о Рашкој области, књ. 1*, бр. 456; *Документи о Рашкој области, књ. 2*, бр. 249; *Svedočanstvo o Kosovu*, 150; *Писма српских конзула*, 109; ДАС, МИД-ППО, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

Андреја Гроздановић,⁷² Јанићије Ђурђевић,⁷³ Лазар Студић,⁷⁴ Ђорђе Бојовић,⁷⁵ Трајко Илић,⁷⁶ Петар Поповић,⁷⁷ Стерђа Ставрић,⁷⁸

⁷² Учитељ у Тетову 1889–1895. године, са прекидима. Учитељ у Призрену 1895/1898. Наставник призренске Продужене школе 1905/1906. и Ниже трговачке школе у истом граду 1909. године. Школски управитељ у Тетову 1911/1912. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 19 (1901); *Календар Голуб* (1908), 42; А. Новаков, *Сјубодви*, 59; М. Веселиновић, н. д., 57; *Грађа, књ. 5-1*, бр. 5; *ДСПКС, књ. 2, 1-2*, 1359; *ДСПКС, књ. 4, 1-2*, 1209; *ДСПКС, књ. 4, 3-2*, 1284; *ДСПКС, књ. 4, 4-2*, 1579 ДАС, МИД-ППО, 1890, ред 13, Ф. 2, М. Марковић, пп. бр. 4041, 13/25. 3. 1890; Исто, 1893, ред 47, Ф. 2, пројекат буџета генералног конзулата Краљевине Србије у Скопљу на пропаганду за 1893; Исто, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

⁷³ Учитељ у Липљану 1889/1890, у Грачаници 1891, у Приштини 1893–1896, у Њилану 1897/1898, у Пријепољу 1898–1903, у Бијелом Пољу 1903/1904, затим 1905. у Сјеници, 1905/1906. у Пећи, 1909–1912. у Липљану. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 41 (1897); Исто бр. 27 (1898); Исто бр. 46 (1903); Исто бр. 1 (1896); З. Ђорђевић, н. д., 122, 128, 133; М. Веселиновић, н. д., 70; *Писма српских конзула*, 104, 110, 116, 192, 302; *Документии о Рашкој области, књ. 2*, бр. 249; В. Зарковић, н. д., 241; *ДСПКС, књ. 2, 1-2*, 1364; *ДСПКС, књ. 4, 1-2*, 1196; *ДСПКС, књ. 4, 3-2*, 1304; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље; Исто, 1893, ред 47, Ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину; Исто, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год; Исто, Ф. 5, распоред учитеља у Новопазарском санџаку за идућу 1899/1900.

⁷⁴ Учитељ у Вучитрну био је 1890, када је отишао на даље школовање у Учитељску школу у Београду, чији је скраћени курс завршио 1891. године. Добио је плату унапред и попутнину, али је изгледа убрзо преминуо, 1896. убележен је као покојник. У међувремену се не јавља као учитељ у Старој Србији. *Писма српских конзула*, 104, 110; АС, МИД-ППО, 1890, ред 13, Ф. 1, решење од јануара 1890, Саве Грујића пп. но. 135, 4/16. 3. 1890; ДАС, МИД, БО, К. 19, признаница Л. Студића на примљених 100 динара за август и септембар 1891, 13/25. 9. 1891.

⁷⁵ Учитељ у Ђурђевим ступовима био је 1891–1893. године. Затим је отишао за учитеља у Скадар, и тамо провео две године. Врагио се у Ступове и постао управитељ беранских школа. На овом и положају учитеља у Ђурђевим ступовима остао је до краја живота. Умро је између 30. и 31. августа 1901. по старом. Ф. Томић, н. д., 1905, 108–109; *Писма српских конзула*, 151; *Документии о Рашкој области, књ. 1*, бр. 149, 150, 167; *Цариградски иласник* бр. 44 (1897); Исто бр. 41 (1901); ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 37, Ф. 1, М. Вујић, стараоцима Фонда Симе Игуманова; Исто, 1891, ред 38, Ф. 6, решење о издавању плата учитељима министра иностраних дела М. Ђорђевића 13/25. 9. 1891.

⁷⁶ Учитељ у Њилану 1891–1893. З. Ђорђевић, н. д., 122; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље; Исто, 1893, ред 47, Ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893.

⁷⁷ Учитељ у Приштини био је 1891–1904; рукоположен је за свештеника крајем 1904. када је добио парохију свог таста приштинског проте Стевана Костића. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 42 (1897); Исто бр. 49 (1904); З. Ђорђевић, н. д., 122, 128, 133; М. Јагодић, „Свештенство“, 329; М. Веселиновић, н. д., 70; *Писма српских конзула*, 116, 192; *Svedočanstvo o Kosovci*, 150; *ДСПКС, књ. 1, 3-2*, прилог Б, бр. 3; ДАС, МИД-ППО, 1893, ред 47, Ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину; Исто, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

⁷⁸ Учитељ у Митровици 1891–1893. Постављен је за учитеља у њиланско село Петровце 1894. и у њему је остао до школске 1897/1898, када је пребачен у Њилане, а затим исте

Јосиф Спасић,⁷⁹ Јован Балшић (40),⁸⁰ Јован Стевановић,⁸¹ Сима Савић,⁸² Андра Кујунџић,⁸³ Сима Бабарогић.⁸⁴

године у Вучитрн. Био је учитељ у Крушеву 1904–1910. и Ресену 1910/1911. и школски управитељ и учитељ у Сјеници 1912–1914. *Шемајтизам*, 1914, 136; З. Ђорђевић, н. д., 122, 133; М. Веселиновић, н. д., 68; *Календар Голуб* (1908), 43; *Писма српских конзула*, 116, 192, 302; *Документи о Рашкој области*, књ. 1, бр. 279; Исто, књ. 2, бр. 249; *ДСПКС*, књ. 1, 3-2, прилог Б, бр. 2; *ДСПКС*, књ. 2, 1-2, 1343; *ДСПКС*, књ. 4, 3-2, 1298, 1305; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље; Исто, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину; Исто, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898; Исто, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

⁷⁹ Био је учитељ у Дубоком Потоку 1891, накратко у Митровици 1893, а затим опет у Дубоком Потоку 1893–1895, а у Грачаници до октобра 1896, када је рукоположен за свештеника. *Цариградски гласник* бр. 38, 47 (1896); З. Ђорђевић, н. д., 122, 133; М. Веселиновић, н. д., 71; *Календар Голуб* (1908), 43; М. Јагодић, „Свештенство”, 329; *Писма српских конзула*, 116, 192; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље; Исто, 1893, ред 47, Ф. 2, пројекат буџета трошкова конзулата Србије у Приштини на пропаганду за 1893; Исто, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину.

⁸⁰ Учитељ у Сјеници 1891–1894. Умро је пре октобра 1894. године. Р. Петковић-Поповић, В. Шалипуровић, н. д., 256; *Документи о Рашкој области*, књ. 1, бр. 149, 150, 157; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 37, Ф. 1, преглед српско-православних основних школа 1890/1891. и 1891/1892. у Санџаку новопазарском; Исто, 1893, ред 626, Ф. 1, преглед српско-православних школа у 1892/1893. у Новопазарском санџаку.

⁸¹ Учитељ у Ранилугу 1891–1898, са прекидима, јер је због напада локалних Албанаца једно време предавао у школи пчињског села Стајевца. Учитељ у Кормиљану био је 1902/1903, а у Витини 1904–1906. године. Убили су га качаци последње године. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); М. Веселиновић, н. д., 68; *Документи о Рашкој области*, књ. 1, бр. 279; *Писма српских конзула*, 116, 193; *Svedočanstvo o Kosovu*, 150; *ДСПКС*, књ. 1, 3-2, прилог Б, бр. 3; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 38, Ф. 5, списак по коме се приштинском конзулату шаљу плате за учитеље; Исто, 1894, ред 665, Ф. 1, пројекат размештаја учитеља приштинског рејона за 1894/1895. годину; Исто, Ф. 2, скопски конзул Т. Станковић, МИД-у, пп. но. 376, 20. 8. 1894; решење министра С. Лозанића, пп. но. 1411, 24. 8. 1894; Исто, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

⁸² Као ђак четвртог разреда Богословије био је учитељ у Љубижди. Учитељ у Новом Пазару 1893. и у Сјеници 1894–1896. Наставник Призренске богословије био је од септембра 1904. до краја школске 1909/10, а затим наставник Српске гимназије у Скопљу. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); *Документи о Рашкој области*, књ. 1, бр. 269; Р. Петковић-Поповић, В. Шалипуровић, н. д., 257–258, 261; А. Новаков, *Сјубови*, 124; М. Веселиновић, н. д., 76; ДАС, МИД-ППО, 1891, С. Савић, МИД-у, 11/23. 8. 1891.

⁸³ Учитељ у Гостивару 1893/1895, у Бијелом Пољу 1895–1898, 1902–1905. учитељ и управитељ у Приштини, 1906/1907. у Митровици, 1908. у Тетову, 1909–1912. Скопљу. *Цариградски гласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 44 (1897); Исто бр. 26 (1908); *Календар Голуб* (1908), 45; В. Грујић, „Просветне прилике у Горњем Пологу новијег доба”, *Брассиво* 29 (1938), 133; М. Веселиновић, н. д., 79; В. Зарковић, н. д., 67; *Svedočanstvo o Kosovu*, 150; *ДСПКС*, књ. 2, 1-2, 1355; *ДСПКС*, књ. 4, 1-2, 1155; *ДСПКС*, књ. 4, 4-2, 1577; *Документи о Рашкој области*, књ. 1, бр. 368, 370, 386, 414.

⁸⁴ Учитељ у гостиварском селу Галати био је 1893–1896, у Зубовцу 1897/1898, 1898/1899. у Табановцу, а 1899/1900. у Гостивару, у Средској 1902/1903, у Мушникову 1905/1906, у Митровици 1906/1907, у Мушникову 1909/1911, у Призрену 1911/1912. *Цариградски гласник* бр. 1, (1898); Исто бр. 13 (1900); Исто бр. 34 (1904); *Календар Голуб* (1908), 42, 45; В. Грујић, н.

Богољуб Пајантић,⁸⁵ Павле Чемерикић,⁸⁶ Стојан (Стојчевић) Стејић,⁸⁷ Дамјан Исаиловић,⁸⁸ Милић Дабетић,⁸⁹ Стеван Антонијевић (50),⁹⁰ Марко Ђунковић,⁹¹ Душан А. Поповић,⁹² Крста

д., 133–134; М. Веселиновић, н. д., 54; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1360*; *ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1203*; *Документии о Рашкој области, књ. 2, бр. 249*; *ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1310*; *Svedočanstvo o Kosovu, 151*; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 7, распоред учитељица у Скопској епархији за 1899–1900. годину.

⁸⁵ Учитељ у Љубижди и Пећи 1895–1898, у Призрену 1902/1903, у Пећи био је 1904, а 1905. у Призрену. Наставник је призренске продужене школе 1905/1906, те учитељ у Призрену 1909–1911, школски управитељ и учитељ у Новом Пазару 1912–1914. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 41 (1897); Исто бр. 2 (1898); *Шемаџизам, 1914, 136*; М. Веселиновић, н. д., 61; *Календар Голуб* (1908), 42; В. Зарковић, н. д., 235; *Svedočanstvo o Kosovu, 81, 151*; *Документии о Рашкој области, књ. 2, бр. 249*; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1360*; *ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1203*; *ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1310*; ДАС, МИД-ППО, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

⁸⁶ Учитељ у Мушникову 1893–1901, у Каменици, Призрену и Средској 1902–1911, у Штимљу 1911/1912. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 41 (1897); Исто бр. 20 (1902); М. Веселиновић, н. д., 61; В. Зарковић, н. д., 233; *Календар Голуб* (1908), 44; *Svedočanstvo o Kosovu, 150*; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1358, 1360*; *ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1197*; *ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1304*; *Документии о Рашкој области, књ. 2, бр. 249*; ДАС, МИД-ППО, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

⁸⁷ Након завршене Призренске богословије 1893. као учитељ службовао је у селу Берову, у области Малеш 1893, учитељ у Куманову био 1895/1896, а затим управитељ и ревизор основних школа у тетовском, кратовском и кумановском крају. За ђакона је рукоположен 1900, када је постао и секретар Скопске митрополије. У свештенички чин уведен је 1906. и постављен је за архијерејског намесника у Тетову, одакле је премештан за намесника у Кратову, Бујановцу и Куманову. И. Трифуновић, „Прота Стојан Стејић”, *Вардар календар* (1935), 89–92; „Михаило Г. Ристић, Свештеници са којима сам радио”, приредио М. Станић, *Вардарски зборник 1* (1999), 82–83; М. Веселиновић, н. д., 44.

⁸⁸ Учитељ у Враки код Скадра, те наставник Српске скопске гимназије и Призренске богословије. Више о њему: А. Новаков, *Сјудови, 115*.

⁸⁹ Учитељ у Бурђевим ступовима 1895–1908. Р. Петковић-Поповић, В. Шалипуровић, н. д., 283; *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 44 (1897); Исто бр. 41, (1901); 3; М. Веселиновић, н. д., 63; В. Зарковић, н. д., 237; *Календар Голуб* (1908), 51; ДАС, МИД-ППО, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

⁹⁰ Учитељ у Пљевљима 1895/1896, у Новој Вароши 1897, у Прибоју 1898, у Бијелом Пољу 1898–1902/1903, у Новој Вароши 1904–1908. Затим је службовао у Ресену, Битољу, Солуну. Због компромитујућих уџбеника ухапсиле су га турске власти и осуђен је на три године затвора, али је ослобођен 1908. године. Учитељ у Новом Пазару 1913/1914. *Шемаџизам, 1914, 136*; *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 43 (1897); М. Веселиновић, н. д., 80; *Календар Голуб* (1908), 48; *Сјоменица учийеља и учийељица, 4*; В. Зарковић, н. д., 237; *Svedočanstvo o Kosovu, 152*; *Документии о Рашкој области, књ. 1, бр. 368, 370, 386, 414, 438, 440*; *Документии о Рашкој области, књ. 2, бр. 119*; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 5, распоред учитеља у Новопазарском санџаку за идућу 1899/1900.

⁹¹ Учитељ у Леунову 1895–1898, у Јачинцу 1899/1900, школске 1903/1904. у Церову, 1905/1906. у селу Света Петка, 1906/1907. свештеник и прешевски намесник. *Календар Голуб* (1908), 53; В. Грујић, н. д., 135, 137; М. Веселиновић, н. д., 56; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1335*; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 7, распоред учитељица у Скопској епархији за 1899–1900. годину.

⁹² Учитељ у Драјчићу 1895–1899, у Горњем Селу 1903–1906, у Плањану 1909/1910, у велешком Руднику 1911/1912. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 41 (1897); Исто бр. 2 (1898); Исто бр. 20 (1902); *Календар Голуб* (1908), 42; В. Зарковић, н. д., 234; М. Веселиновић,

Которчевић,⁹³ Младен Димитријевић,⁹⁴ Јефтимије Герић,⁹⁵ Атана-
сије Петровић,⁹⁶ Благоје Петровић/Поповић,⁹⁷ Милутин Вуки-
ћевић,⁹⁸ Милан Никшић,⁹⁹ Младен Стојановић (60),¹⁰⁰ Здравко

н. д., 61; *Svedočanstvo o Kosovu*, 151; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1360*; *ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1204*; *ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1284*; *ДСПКС, књ. 4, 4-2, 1580*; ДАС, МИД-ППО, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

⁹³ Учитељ у Дечанима 1895–1899, у Призрену 1902/1903, у Пећи 1905/1906, школски управитељ у Пећи 1909–1911, учитељ у Приштини 1911/1912. *Цариградски иласник* бр. 38 (1896); Исто бр. 1 (1906); М. Веселиновић, н. д., 63; В. Зарковић, н. д., 234; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1356*; *ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1197*; *Документи о Рашкој области, књ. 2, бр. 249*; ДАС, МИД-ППО, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

⁹⁴ Био је учитељ у српским основним школама у малешким селима Берову, Ратеу и Пехчеву, краће време и у Скопљу и Кривој Паланци 1895–1905. Године 1905. рукоположен је за свештеника и постављен за беровског архијерејског намесника, истовремено вршећи кратко време и дужност учитеља у селу Берову, због изостанка кадрова. На дужности архијерејског намесника у истом месту био је и након ослобођења 1912. године. *Полишика*, 8. 12. 1928; *Цариградски иласник* бр. 5 (1898); М. Веселиновић, н. д., 50; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1339*; *Грађа о српским школама*, 57.

⁹⁵ Учитељ у Шајинцу 1895–1897, у Кратову 1897/1898, у Берову 1899/1900, у Пећи 1902/1903, наставник призренске продужене школе 1905/1906, те учитељ у Ђаковици 1909/1910. *Календар Голуб* (1908), 42; М. Веселиновић, н. д., 66; В. Зарковић, н. д., 233; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1360*; *ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1203*; *ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1310*; ДАС, МИД-ППО, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898; исто, ред 502, Ф. 7, распоред учитељица у Скопској епархији за 1899–1900. годину.

⁹⁶ Учитељ у Кучевишту 1898, краће у селу Бродац 1899/1900, а затим поново у Кучевишту од 1900. до 1905, када је рукоположен за скопског пароха. Вероучитељ у Српској гимназији у Скопљу од 1906. А. Новаков, *Сјубови*, 241; *Грађа о српским школама*, 82, 84, 153; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1334*; *ДСПКС, књ. 2, 4-2, 1050*; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 7, распоред учитељица у Скопској епархији за 1899–1900. годину.

⁹⁷ Био је учитељ у Бањану 1897/1898, а од 1898. до 1905. у Кучевишту, свом родном селу. Рукоположен је пре 1904. и постао скопски парох. П. Костић, *Сјоменица*, 140; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1334*; *Грађа о српским школама*, 84, 153; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 7, распоред учитељица у Скопској епархији за 1899–1900. годину; ДАС, МИД, КС, К. 61.

⁹⁸ Учитељ у Муштутишту 1897, у Великој Хочи 1898, у Голешима 1902/1903, 1904. у Крњачи, у Муштутишту 1906/1907, 1909/1910. у Ораховцу, 1910, 1911/1912. у Врутоку. *Цариградски иласник* бр. 41 (1897); *Календар Голуб* (1908), 42; Р. Петковић, Поповић, В. Шалипуровић, н. д., 234; В. Зарковић, н. д., 234; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1362*; *ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1204*; *ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1284*; *ДСПКС, књ. 4, 4-2, 1576*; *Svedočanstvo o Kosovu*, 152; ДАС, МИД-ППО, 1898, ред 652, решење МИД-а од 12/24. 1. 1898.

⁹⁹ Учитељ у Неродимљу кратко 1897, када је пребачен у Голешу 1898, а одатле у Горње Неродимље 1899, где је био и 1900, у Митровици, те опет у Голешима 1902/1903, у Пећи 1905, у Феризовићу 1906/1907, у Митровици 1909/1911; школски правитељ у Ђиљану 1911/1912. *Цариградски иласник* бр. 42 (1897); Исто бр. 6 (1900); Исто бр. 23, бр. 44 (1900); *Календар Голуб* (1908), 43; Р. Петковић-Поповић, В. Шалипуровић, н. д., 233, 235; В. Зарковић, н. д., 235; *Писма српских конзула*, 302; *Svedočanstvo o Kosovu*, 150; *Документи о Рашкој области, књ. 1, бр. 386, 414, 438, 440*; *Документи о Рашкој области, књ. 2, бр. 249*; *ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1355*; *ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1196*; *ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1305*; *Зулуми аја и деџова*, 156.

¹⁰⁰ Учитељ у Петровцу 1896–1900, 1902/1903. у Готовуши, 1904. у манастиру Гориочу, у Кормиљану 1905/1906. те поново у Петровцу 1906/1907, у Бостану 1909/1911. *Цариградски иласник* бр. 41 (1897); З. Ђорђевић, н. д., 135; *Календар Голуб* (1908), 44; В. Зарковић, н. д., 235;

Тасић,¹⁰¹ Радивоје Орловић,¹⁰² Владимир С. Поповић,¹⁰³ Петар Ђићарић,¹⁰⁴ Јанко Ђорђевић,¹⁰⁵ Харалампје Илић (68).¹⁰⁶

Svedočanstvo o Kosovu, 150; ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1355; ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1197; ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1305; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

¹⁰¹ Учитељ у Беловишту 1897/1898, у селу Одри 1899/1900, 1905/1906. поново у Беловишту, 1906/1907. у Туденцу, 1911/1912. у Гулинцу код Криве Паланке. *Календар Голуб* (1908), 56; *Грађа о српским школама*, 50, 115–116, ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1337; ДСПКС, књ. 2, 4-2, 1055; ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1280; ДСПКС, књ. 4, 4-2, 1574; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 7, распоред учитељица у Скопској епархији за 1899–1900. годину.

¹⁰² Учитељ у Дубоком Потоку 1896–1898, у Вучитрну 1901. Поменуте године ухапшен је у тзв. Вучитрнској учитељској афери, али је убрзо ослобођен; 1901/1902–1904. учитељ Новој Вароши, 1905. у манастиру Бања 1905, у Прибоју 1905–1912. *Цариградски иласник* бр. 42 (1897); Исто, бр. 19 (1902); В. Секулић, „Погроми над српским становништвом вучитрнског краја крајем 19. и почетком 20. века”, *Башићина* 12 (2001), 186–187; З. Ђорђевић, н. д., 133; В. Зарковић, н. д., 240; *Писма српских конзула*, 302; ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1364; ДСПКС, књ. 1, 3-2, прилог Б, бр. 4; *Svedočanstvo o Kosovu*, 100, *Документи о Рашкој области*, књ. 2, бр. 119; 152, 249; *Календар Голуб* (1908), 49; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

¹⁰³ Учитељ у Штрпцу 1896–1902. Рукоположен је 1902. и постао парох села Штрпца, добивши парохију свог оца проте Стојана Д. Поповића. *Цариградски иласник* бр. 43 (1897); Исто, бр. 1 (1899); *Гласник Српске православне цркве* (1957), 150; Б. Јокановић, *Крсијом, њером и мачем, свешћенствено у служби своје нареду*, Цетиње 1999, 163; З. Ђорђевић, н. д., 133; *Календар Голуб* (1908), 44; *Писма српских конзула*, 302; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

¹⁰⁴ Учитељ у Голешима 1896, у Горњем Неродимљу 1897–1899, у Митровици 1899/1900, у Приштини 1902/1903, и у Вучитрну 1904. *Цариградски иласник* бр. 43 (1897); Исто бр. 23, 39, 44 (1900); *Писма српских конзула*, 302; *Документи о Рашкој области*, књ. 1, бр. 368, 370; *Зулуми аџа и дејова*, 156; *Svedočanstvo o Kosovu*, 150; ДСПКС, књ. 1, 3-2, прилог Б, бр. 3; ДАС, МИД-ППО, 1899, ред 502, Ф. 6, статистика основних школа у Округу приштинском на крају школске 1897/1898. год.

¹⁰⁵ Био је учитељ у Севцу 1896–1901, Мушникову 1901–1903, Љубижди 1906–1912. те у Севцу 1913. *Цариградски иласник* бр. 41 (1897); Исто, бр. 20 (1902); П. Костић, *Просвешћени животи*, 43; *Сјоменица учитеља и учитељица*, 63; В. Зарковић, н. д., 234; *Svedočanstvo o Kosovu*, 151; *Документи о Рашкој области*, књ. 2, бр. 249; ДСПКС, књ. 2, 1-2, 1360; ДСПКС, књ. 4, 1-2, 1204; ДСПКС, књ. 4, 3-2, 1310; *Календар Голуб* (1908), 42.

¹⁰⁶ Између 1896. и 1900. именован је за учитеља у Кривој Паланци и селима у околини овог места. Због малог броја патријаршиста или због неактивности није успевао да одржи школу. Није био у учитељској служби након 1900. године. Погинуо је као четник 1905. године. П. Костић, *Сјоменица*, 140; ДАС, МИД, ППО, 1896, ред 612, скопски конзул М. Ристић, председнику владе С. Новаковићу, Ф. 6, пп. но. 657, 24. 10. / 5. 11. 1896; Исто, 1897, ред 565, Ф. 1, пројекат буџета скопског конзулата за 1897. годину; Исто, 1898, ред 492, Ф. 2, распоред учитеља у Скопској епархији за 1898/1899, 7/19. 9. 1898; Исто, 1899, ред 660, Ф. 2, признаница Х. Илића на примљену плату за септембар 1898, 20. 2. 1899.

Табела 2: Свештеници свршени призренски богослови

1. Рукоположени у Старој Србији и у њој остали као свештеници	4	8,16%
2. Рукоположени након просветног рада у Старој Србији и у њој остали	23	46,94%
3. Рукоположени у Старој Србији без претходне учитељске службе па прешли у Србију	2	4,08%
4. Рукоположени у Старој Србији након учитељске службе у њој па прешли у Босну или Србију	4	8,16%
5. Рукоположени у Србији или Црној Гори без претходне учитељске службе у две државе	4	8,16%
6. Рукоположени у Србији и у њој служили након учитељске службе у Старој Србији	3	6,12%
7. Рукоположени за свештенике након учитељске или чиновничке службе у Србији или Црној Гори где су надаље служили као свештеници	6	12,24%
8. Неутврђено	3	6,12%
Укупно свештеника призренских богослова	49	100%

1. Антоније Љамић, Стојан Добросављевић Поповић,¹⁰⁷ Станислав Богдановић Даћевац¹⁰⁸ и Ђорђе Поповић Кормиљанац.

2. Антоније Никшић, Димитрије Станојевић Вулић, Сима Јанићевић, Тома Арсић, Петар Јовановић, Стојан Зивгаревић, Младен Дена Дебељаковић, Никола Ђурђевић, Василије Ан. Поповић, Станоје Рашић, Михаило Јовановић, Спаса Дебељаковић, Петар Поповић, Јосиф Спасић, Стојан Стејић, Дамјан Исаиловић, Марко Ђунковић, Младен Димитријевић, Сава Јовановић, Атанасије Петровић, Благоје Петровић, Владимир Поповић и Обрад Поповић.

¹⁰⁷ Рукоположен је 1873. и годинама био парох Горње Битиње у Сиринућу. *Гласник Српске православне цркве* (1940), 636; *Правда* (10. 7. 1931), 10; П. Костић, *Црквени животи*, 60–65, М. Јагодић, „Свештенство”, 334.

¹⁰⁸ Родом је био из села Севца и убрзо по завршеној богословији, 1874. је рукоположен за свештеника у родном селу. Умро је 19. 11. 1916. *Календар Голуб* (1908), 43; П. Костић, *Црквени животи*, 63; М. Јагодић, „Свештенство”, 327.

3. Риста Славковић¹⁰⁹ и Ђорђе Поповић из Долца.¹¹⁰
4. Никола Рожић, Јанићије Славковић, Ђорђе Чемерићић и Тома Бурковић.
5. Сава Поповић Кормиљанац,¹¹¹ Јанићије Нића Живковић,¹¹² Саво Поповић¹¹³ и Радоња (Рафаило) Лепосавић.¹¹⁴
6. Лазар Милетић, Трајко Ковачевић и Василије Хаџиперић.
7. Димитрије Костић Стојановић, Сава Камперлић, Богосав Игњатовић, Василије Антић, Богдан Лалевић и Светозар Минић Шошкић.¹¹⁵

¹⁰⁹ Био је родом из Црколеза код Пећи. Први разред богословије завршио је у Београду, а у Призрену 2. и 3. разред. Убрзо пошто је завршио богословију, рукоположен је за свештеника. Био је вероватно парох у пећкој околини. У Србију је прешао 1888. и постао парох села Иван Кула у Топличком округу, у селу које су насељавали углавном досељеници из околине Пећи. На месту иванкулског пароха остао је до смрти 19. 6. 1894. године. А. Марковић Новаков, н. д., 75; *Хришћански весник* (1888), 719; *Шемањизам*, 1889, 108; Исто, 1890, 98; Исто, 1891, 106; Исто, 1892, 112; Исто, 1893, 123; Исто, 1894, 84; ДАС, МПС-ц, 1895, р. 118, Ф. 3, председник духовног суда протојереј Р. Илић, министру просвете и црквених дела Љ. Клерифу, бр. 2615, 26. 5. / 7. 6. 1895.

¹¹⁰ Убрзо по завршеној Богословији постао је парох при цркви села Долац код Пећи. После великохочке афере 1905. пребегло је у Србију, где је убрзо превео и породицу. У Србији је прво распоређен на парохију топличког села Лукова 1908, одакле је већ наредне године прешао на парохију у Сијеринској Бањи, на којој је остао до окупације Србије 1915. године. *Политика*, 27. 11. 1929, 10; *Шемањизам*, 1908, 124; Исто, 1909, 124; Исто, 1910, 127; Исто, 1911, 128; Исто, 1912, 138; Исто, 1914, 169; Д. Туровић, *Горња Јабланица, Људи и време (џрилози за студију)*, Лесковац, 2004, 55–56; *Зулуми аџа и дејова*, 419; ДСПКС, књ. 1, 3-1, бр. 86; ДСПКС, књ. 2, 3-1, бр. 189.

¹¹¹ Јуна 1887. рукоположен је у Нишкој Епархији Стојан Поповић родом из Гњилана, свршени призренски богослов. АС, МПС-Ц, 1888, ф. 3, ред 49; *Глас Епархије нишке*, 1899, 103.

¹¹² Био је родом из Лесковца. Након завршене Богословије у Призрену тражио је учитељско место у Старој Србији. Пошто места није било, добио је дозволу за одлазак у Србију крајем 1896. године. Продужио је школовање на Београдској богословији. Свештеник је постао 1900. и био парох дејански, а затим парох доњокоњувачки, што је и био 1913. ДАС, МИД, ППО, 1896, ред 155, скопски конзул М. Ристић, председнику владе С. Новаковићу, 23. 9. / 5. 10. 1896; ДАС, МПС-ц, 1913, Ф. 3, Р. 68.

¹¹³ Родом је био из Велике код Плава. Одмах по завршеној Богословији рукоположен је за свештеника, већ 1892, и постао парох родног села. Учествовао је у Првом балканском рату, у коме се разболео приликом наступања ка Ђаковици. Преминуо је у родном селу 6. 12. 1912. П. Кондић, *Миштролија Црногорско-јриморска у дружој њоловини 19. и њочетком 20. века (1851–1920)*, рукопис докторске дисертације одбрањене 2014. на Богословском факултету, Универзитета у Источном Сарајеву, 349.

¹¹⁴ Рођен је 1866. Завршио је четири разреда основне школе у Андријевици. Рукоположен је за свештеника јуна 1892. и дуго година био парох села Коњуха. Био је посланик у црногорској скупштини, а 1918. велика присталица уједињења. Умро је 12. фебруара 1933. Време (16. 2. 1933), 5; *Оснивање и развџаак андријевџке основне школе*, 67; П. Кондић, н. д., прилог на крају.

¹¹⁵ Учитељ пољски 1897, затим учитељ колашински 1898/1899, те полимске школе у Крушеву 1900–1909. и дугогодишњи школски ревизор и управитељ. Рукоположен је за свештеника 1910. у Црној Гори. *Оснивање и развџаак андријевџке основне школе*, 72;

8. Радисав Мирковић, јеромонах Алекса Вукашиновић и Вујица Поповић.¹¹⁶

Подаци изнети у претходне две табеле показују да је 38 богослова током свог живота вршило свештенички и учитељски позив или оба истовремено, а да су тек седам сигурно, а 11 вероватно, током свог живота били само свештеници. Напуштање учитељске службе и опредељење за свештенички позив у Србији и Црној Гори свршених богослова било је вероватно првенствено мотивисано бољим материјалним и друштвеним положајем свештеника. У Старој Србији, ситуација је била обрнута – учитељи су имали боље и сигурније приходе од свештеника, јер се о њима старала српска дипломатија.

Као што табела показује, за првих 25 година рада Богословије веома мали број свршених богослова, свега њих шесторица, постали су свештеници у Старој Србији одмах по завршетку школовања, док су остали дуже или краће време били учитељи. Бољи положај учитеља на почетку је већину свршених богослова одводио у школе Старе Србије, али како су се временом школе попуњавале, појавио се вишак, који се поклопио са жељом српске дипломатије да поред учитељског побољша и свештенички кадар.

Труд српских дипломата у Турској да увећају број образованих свештеника у Старој Србији добро илуструје исказ Тодора Станковића, приштинског вицеkonzула, који као једну од својих главних заслуга у раду током првих година последње деценије XIX века износи рукополагање три свршена и једног несвршеног призренског богослова, дотадашња учитеља. Поменути вицеkonzул писао је априла 1891. МИД-у да је придобио рашко-призренског митрополита Мелетије да на упражњене парохије у Приштинском мутесарифлуку не постави пријављене нешколоване кандидате, већ искључиво призренске богослове. Према вицеkonzулу, митрополит се чак сагласио да ће диплома Призренске богословије убудуће бити неопходан услов за рукополагање.¹¹⁷ У наредним годинама,

Љеџијини основних школа, 240–241, 268–269, 422–423, 527–528, 703–704; *Шемајџизам истаочно православно српске патријаршије по подацима из 1924*, Сремски Карловци 1925, 158.

¹¹⁶ Радисав Мирковић, из пећке околине, бар под тим презименом, није пронађен у шематизмима Краљевине Србије и Црне Горе, а ни у листама свештеника у Старој Србији крајем XIX и почетком XX века. О јеромонаху Алекси Вукашиновићу и попу Вујици Поповићу нису нађени никакви подаци, осим да су били свештена лица. М. Гајић, н. д., 97; *Шемајџизам*, 1896, 96; Исто, 1897, 68, 70.

¹¹⁷ *Зулуми аџа и дејова*, 121–122; ДАС, МИД-ППО, 1891, ред 212, Т. Станковић, М. Ђорђевићу, пп. 35, пп. 527, 18/30. з. 1891.

многи учитељи рукополагани су након краћег или дужег учитељског рада, те се образовна структура свештенства, иако споро, поправљала. Ваља нагласити и да је све до 1912. диплома Богословије још увек представљала мању препоруку за рукоположење појединца од оца свештеника.

Дакле, од укупног броја богослова током свог живота њих 110 су били просветни радници, учитељи и наставници, док су њих 49 били свештеници, мирског или монашког реда. Као што табела показује, многи учитељи доцније су постајали свештеници, те је најпрактичније учитеље и свештенике посматрати као исту категорију.

Табела 3: Структура занимања свршених призренских богослова

Богослови који су били учитељи и (или) свештеници	121	84,03%
Богослови који су били чиновници ван просветне струке у Србији и Црној Гори	3 ¹¹⁸	2,08%
Богослови који су се бавили само привредним делатностима	16	11,11%
Преминули убрзо по завршеној Богословији	2	1,39%
Неутврђено занимање	2	1,39%
Укупно	144	100%

Изнете табеле и биографије које их прате показују да је свега 41 богослов, свештеник и учитељ, заувек напустио Стару Србију, то јест да су две трећине богослова, свештеника и учитеља цео свој век до 1912. провели у Старој Србији, због чега су и школовани, као и да је огромна већина њих током свог живота обављала просветну или свештеничку службу.

На крају ваља нагласити да горња хронолошка граница рада није одабрана само због јубилеја Богословије, већ и због тога што су након ове године, услед добијања султанске ираде којом је дозвољено отварање српских школа у Битољском и Солунском вилајету, отворено ново поглавље историје српског просветно-политичког рада у Старој Србији и Македонији. Од поменуте године све већи број ђака долази у Богословију из српски изјашњених

¹¹⁸ Аритон Костић, Огњен Лазаревић и Јанко Спасојевић.

породица из области јужно од Шаре, и након завршетка школовања у свом завичају постају учитељи и свештеници. У првих 25 година рада Богословије огромна већина ученика била је родом из северног дела Старе Србије, највише из призренске околине, изразито мање са Косова, из Косовског Поморавља, Црне Горе, Босне и Херцеговине или Повардарја.

Uroš S. Šešum

SUCCESS OF THE PRIZREN SEMINARY IN THE CREATION OF PRIEST AND TEACHER YOUTH IN OLD SERBIA 1871–1896.

Summary: Basic task of the Serbian Orthodox Seminary in Prizren in the first 25 years of its existence was “prepare young males of Serbian nationality and Orthodox faith in the Ottoman Empire for the priests and teachers of the people.” Since the establishment of the Board for Schools and Teachers in Old Serbia and Bosnia and Herzegovina in 1868, Serbia was helping to open and operate schools in Old Serbia and Macedonia with the aim of creating a priestly and teaching staff that would spiritually unite Serbs in the aforementioned area with the Serbs in other areas. Furthermore, priests and teachers were supposed to represent a barrier to the Islamization and alienation of the people, and they also had the task of preserving and strengthening the national consciousness of the Orthodox population. This paper, analysing the life path of graduated theologians until the liberation in 1912, demonstrates the success of the seminary in terms of creating teachers and priests by the 25th anniversary of its work, and gives an overview of the number of graduated theologians by occupation. Out of a total of 144 theologians who graduated from the Prizren seminary in the first 25 years of its work, during their lifetime, 110 of them were teachers, 11 priests or monks, thus 121 of them were engaged in spiritual or educational vocation. Only 41 graduated theologians left Old Serbia in the mentioned period and worked in Serbia, Montenegro and Bosnia. Judging by the presented numbers, the seminary successfully performed its task and approached the realization of its basic goal.

Key words: Old Serbia, education, Raška-Prizren seminary, education.